

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

(För) Ylft. Sv.

STORA BERÄTTELSE

AF
J. ÅBERG

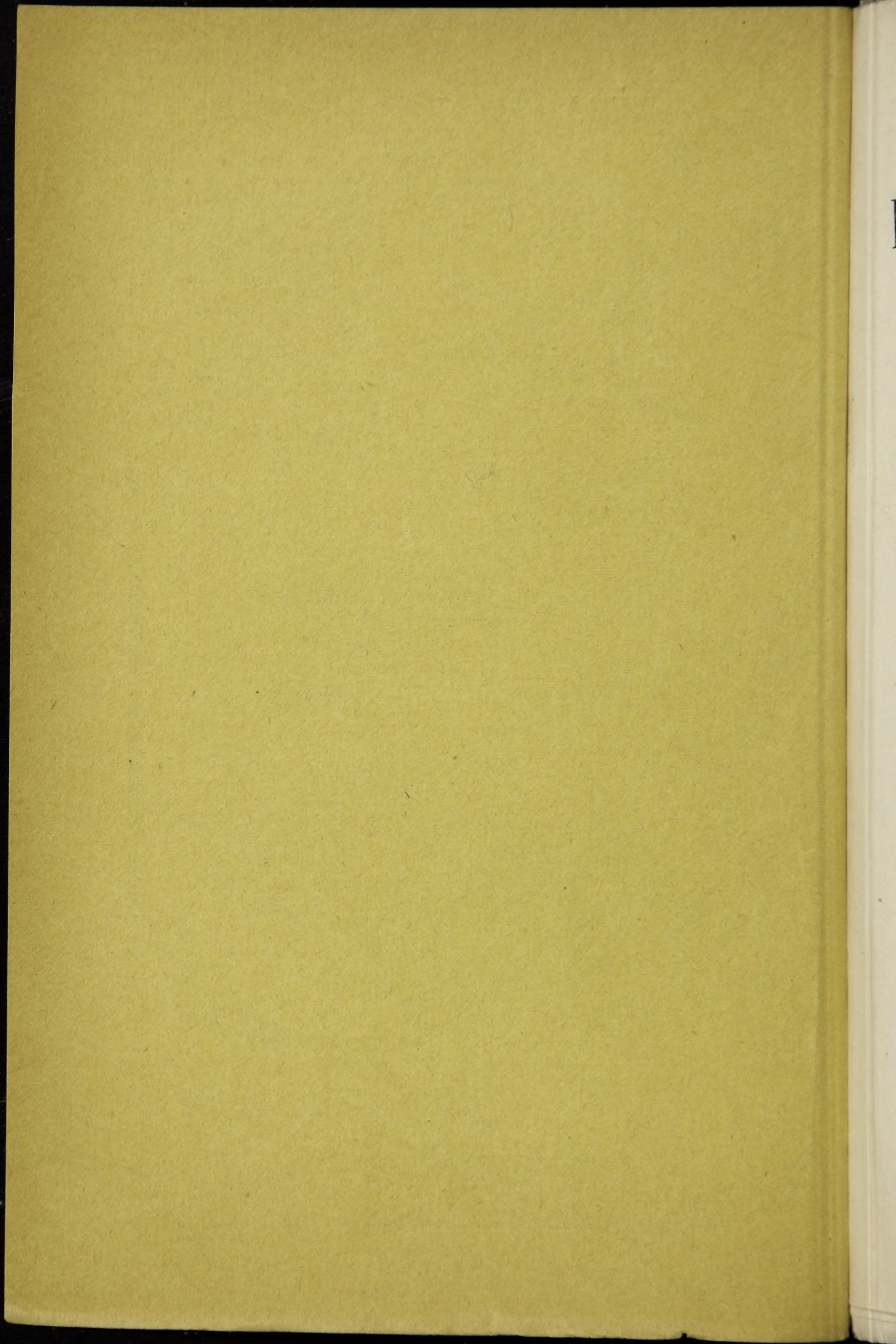

STOCKHOLM
F. ÅSKERBERGS FÖRLAG

E. WESTERBERG & K.

Pris: 50 öre.

1887

IV.

KUNGEN I MALÖGA.

Ungarna en fjerdedel till nord om Trosslunda
vidare sig till af till omkring af tusen årars bred
I detta af det är fjogel störe och det är det
mar betliga, den med den söder grundat i var
historia bekanta Edsholmen, hvilken söder stället
samtet Sidsuolmen.

mediet af detta ämbudet synliga iemningarna af
ett större stensur. På fjordstranden till på Eds-
holmen

Det var till det en morgon på våren till som
Herman Guden, att det af en närmaste som i be-
det, det som Nils Huden, som i var vid

Det var till det en morgon på våren till som
Herman Guden, att det af en närmaste som i be-
det, det som Nils Huden, som i var vid

den älsade kungen den förste stora
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig

KUNGEN I MALÖGA

Den kungen den förste stora
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig
sinnigt och godhet och nederlag
som alla till den kungen och huser förtärlig

Ungefär en fjerdedels mil norr om Trollhättan vidgar sig Göta elf till omkring ett tusen alnars bredd. I detta »före» äro ett tjugotal större och mindre holmar belägna, deribland den sedan gammalt i vår historia bekanta Edsholmen, hvilken sednare erhållit namnet Slottsholmen, förmodligen efter de ännu i medlet af detta århundrade synliga lemningarne af ett större stenhus. På fjortonhundratalet låg på Edsholmen ett starkt befästadt slott, hvilket vid tiden för denna skildring, eller 1434, innehades af konung Erik XIII:s fogde Herman Gisebar, hvilken på alla upptänkliga sätt pinade allmogen och med våld utpressade de omätligt dryga gärder, som ändteligen i förening med danske fogdarnes omenskliga och egenmäktiga framfart, tvingade den till förtviflan bragte allmogen att under Engelbrekts ledning gripa till vapen, köra bort sina plågoandar och grusa en del af deras nästen. Det smala vattnet mellan dessa holmar och elfvens östra strand kallades på Herman Gisebars tid Naglums sund efter den längre norrut på elfvens vestra strand liggande Naglums, nu Nagelhems, kyrka. Edsholmen, som vid ofvan nämnda tid hörde till Naglums församling, är nu lagd till Tunhems.

Det var tidigt en morgon på våren 1434 som Herman Gisebar, åtföljd af sin närmaste man i befälet, dansken Niels Hassing, uppsteg i tornet vid

borgens nordöstra hörn för att speja utåt elfven. Från denna plats hade de också en vidsträckt utsigt öfver farleden. Slottsfogden stod en lång stund försänkt i betraktande af den omliggande nejden, från hvars innebyggare han och Niels Hassing så ofta och ostraffadt roffat det fattiga folkets sista egendom, sedan det först blifvit pinadt till bekännelse hvar det undangömt sina tillhörigheter. Slutligen bröt han tystnaden med dessa ord:

— Mäster Per i Naglum var här i går.

Niels Hassings små lömska ögon glödde af hatets eld då han sporde:

— Hvad hade han att förkunna?

— Dåliga tidender.

Niels Hassing ryckte till.

— *Dåliga*, utbrast han med stark tonvigt på ordet. Hur kommer det sig?

— Herman Gisebar svarade ej genast, utan mätte det lilla tornrummet med hastiga steg och mumlade för sig sjelf långa meningar, hvilkas innehåll Niels förgäfves sökte uppsnappa. Af de häftiga ryckningarne i hans ansigtsmuskler framgick dock tydligt, att hans inre var i starkt uppror. Slutligen afbröt han sin vandring, stannade vid den tornglugg, hvarifrån utsigten öfver fastlandet öppnade sig och sade, under det ett hånleende flög öfver hans läppar:

— Ja, de må komma från hvilket håll som helst; jag skall nog veta att mota dem.

— Menar du upprorsmännen? sporde Niels Hassing med en stämma, som lätt darrade.

— Ja.

Hassing fortfor:

— Då må du gerna säga att det stundar dåliga tider, men ett lägger jag dig på hjertat: tag så fort

som möjligt itu med den sturske »kungen i Malöga», annars torde han spela oss ännu ett fult spratt.

Ett vredens moln flög öfver Herman Gisebars panna då han svarade:

— Mitt tålmod är nu slut. Redan i morgon skall jag visa den sturske bonden, att jag är starkare än han och att...

— Hvad ämnar du göra med hans vackra dotter? afbröt plötsligt Niels Hassing, i det han gaf fogden ett lurande ögonkast.

— Åh, för henne finnes nog rum här, svarade fogden och pekade nedåt, och äfven för Finn Dagsson, slutade han.

— Ja, det vore väl om vi kunde få bugt med den sturske bonden, utbrast Niels Hassing. Alltid motsätter han sig våra fordringar och för några dagar sedan vågade han till och med säga mig rakt upp i synen, att kung Erik ej länge skulle vara konung i Sverige, så framt han fortsätter med det regemente han påbörjat. Jag tycker att du för länge sedan...

— Jag vet hvad du vill säga, afbröt Herman Gisebar med otålig stämma. Nog skulle jag hållit lika hårdt efter honom som efter de andra om ej hans vackra dotter funnits till. Jag gör alls ingen hemlighet af att jag trånar efter henne. Hittills har hon motstått alla mina böner och hotelser, men nu är det slut med mitt tålmod. Hända hvad som helst, men jag måste ega henne innan ovädret bryter löst öfver oss.

— Är du då säker på, att detta oväder kommer öfver oss? sporde Niels.

— Ja. Upprorsmannen Engelbrekt har haft en ovanlig framgång i landet och jag vet bestämdt, att

han närmar sig till denna trakt. Mäster Per har nog reda på sig, han.

— När du nämner mäster Per, inföll Niels Hassing fundersamt, så kommer jag att tänka på hans son, som . . .

— Ja, den der pojken, ja, afbröt fogden ilsket. Det är just han, som gått mig i förväg hos Finn Dagssons dotter. Men vid skärseldens alla qval svär jag att han skall få dyrt sota därför och det oaktadt hans far är vår medhållare.

— Det är rätt, inföll Niels Hassing. Här tjenar det till . . .

Ett anrop från den på vallen nedanför tornet posterade knekten trängde i detsamma upp och afbröt Hassings mening. Fogden och hans underbetälhafvare skyndade genast fram till hvar sin glugg för att se hvad som var på färde. De fingo genast sigte på en liten båt, som med kraftiga årtag roddes genom Naglums sund. Det var denna farkost, som knekten ropat an.

Hvad är det för en djerf sälle, som ej stannar vid anropet, skrek Herman Gisebar uppretad. Och likväl har jag för nära en månad sedan låtit utgå ett strängt påbud om att ingen, eho det vara månede, finge passera sundet utan att här redogöra för sitt ärende och målet med resan. Vid alla martyrer, detta trots skall ej blifva ostraffadt!

Knektarnes bågsträngar gåfvo i detsamma ifrån sig ett ljud, som ej bådade godt och mer än tio jernskodda pilar flögo ut mot den djerfve roddaren, som vågade trotsa den mäktige fogdens bud och befallningar. Vid den häftiga rörelse som roddaren gjorde då han hukade sig ned för att undgå att träffas af pilarne, föll hufvudbonaden i vattnet och

hans långa ljusa och vågiga hår fladdrade ut för vinden.

— Ser du nu hvem det är? sporde Niels Hassing och pekade på den alltjemt bortilande farkosten.

— Ja, svarade Herman Gisebar, skärande tänderna af raseri. Men, fortfor han och knöt ena handen mot båten, detta skall komma att stå dig dyrt, pojke. Innan nästa sol går ned skall du ligga i tor-net, det svär jag vid alla helgon.

— Men, invände Niels, tror du inte att . . .

— Jag vet hvad du vill säga, afbröt fogden. Per i Naglum må gorma hur mycket som helst, men denna skymf kan jag ej tåla. Är jag icke i konungens ställe och således herre här? fortfor han och rätade upp sig; ja det skall jag visa de ohörsamme. Mina bud måste lydast. Då skymningen inbryter tågar du med några knektar åstad till Naglum och försöker att på så listigt sätt som möjligt locka Oluf i fällan. Kan du få honom i ditt våld utan att väcka upp-seende, så vore det så mycket bättre.

— Skall försöka, svarade Niels Hassing med en viss butterhet.

2.

Den ende af traktens bönder, som Herman Gisebar lemnat någorlunda i fred, var Finn Dagsson i Malöga, en öster om elfven ungefär midt emellan Edsholmen och Naglums kyrka belägen by. Finn

var en sträfsam man, som endast genom oförtruten arbetsamhet uppnått den ställning han innehade. Derjemte var han klok och eftertänksam och gjorde ingenting utan att först så noga som möjligt beräkna utgången och den möjliga vinsten af företaget. Mot småbönderna i socknen var han på sin kant, något som retat åtskilliga bland dem och som gifvit anledning till spenamnet »kungen i Malöga.»

Då Herman Gisebar kom till Edsholmen var han till en början skonsam mot traktens innevånare och många af dem hyste den förhoppningen, att han allt framgent skulle blifva en god husbonde, men ett par månader hade knappt hunnit gå till ända, förrän hans medfödda grymhet och snikenhet började visa sig i sin rätta dager. Och i sin underbefälhafvare Niels Hassing fann Herman Gisebar ett både lydigt och villigt verktyg. Ingen enda dag förgick utan att roffrier och utpantningar företogos och länge dröjde det icke, förrän bönderna voro utan dragare, hvarigenom deras jord fick ligga obrukad. Hurudant tillståndet i följd deraf skulle vara är lätt att inse. På flere ställen led folket bokstafligen nöd och måste utvandra till andra af danskarne ännu oberörda trakter för att skaffa sig det till livvets uppehälle nödortfigaste.

När Finn Dagsson märkte omslaget i fogdens lynne ställde han sig genast såsom danskvän. Detta i förening med Herman Gisebars åtrå att ega hans vackra dotter Malin gjorde att »kungen i Malöga» ej blef antastad af slottsfolket, utan fick ha sina egodelar i fred. Förtrytelsen häröfver hos traktens innebyggare gaf sig vid ganska många tillfällen luft ej blott i ord, utan äfven i uppenbara förföljelser. Sådana uttryck som »förrädare», »danskvän», »fogde-

tjenare», med flera dylika, slungades öppet emot Finn Dagsson. Men ej nog dermed. En stormig natt utbröt eld i en af hans uthuslängor och det var endast med knapp nöd som han och hans folk kunde rädda manbyggnaden. Att här förelåg mordbrand var alldeles påtagligt och folket i trakten talade till och med öppet om sin ledsnad öfver att ej äfven »kungen» blifvit innebränd. De personer, som anlagt branden, utpekades äfven, men i denna laglöshetens tid var det ej godt att få tag i mordbrännarne.

All denna bitterhet, som visades honom af egna socknebor, gick till en början Finn Dagsson djupt till sinnet och han var mer än en gång allvarligt betänkt på att bryta med fogden, men tanken på att han då ovillkorligt skulle förlora allt hvad han egde och det var ej så litet, kom honom att ändra tankar. I hans förslagna hjerna upprann likväl en idé, att ändock söka återvinna sina socknebors vänskap. För ingen omtalade han dock sin plan, hvilken kom till mognad samma dag han fick höra att Engelbrekt på fullt allvar börjat taga itu med Erik XIII:s själfrådande fogdar. Att han kunde lita på sina tjenare, för hvilka han alltid varit en god husbonde, det visste han och detta stärkte ytterligare hans beslut att vid första lägliga tillfälle sätta sin plan i verkställighet.

3.

Per i Naglum hade många år varit denna församlings herde. Han var till lynnet häftig och rå

såsom en stor del af den tidens prester och spelade gerna öfversittare der han så kunde komma åt. Dessutom var han, åtminstone i sin ungdom, en i högsta grad lättsinnig man, en följd af romerska kyrkans förbud för dess prester att gifta sig. Med sin några år före denna skildring afidna hushållerska, under hvilket namn presterna temligen allmänt togo qvinnor i sitt hus och lefde med dem såsom med hustrur, hade mäster Per sonen Oluf, visserligen ej lagligt erkänd, men ändock genom så tydliga bevis hans barn, att han ej skulle kunnat neka för faderskapet, om något sådant på allvar satts i fråga. Och ehuru Oluf var i mäster Pers tjenst endast som dräng, visades honom likväl af de öfriga tre tjenarne en sådan lydriad, ja vördnad, att endast detta uppförande borgade för att hans börd var något för mera än de andras.

Af modren, en god och mild qvinna, som mången gång vetat att stötja mäster Pers häftiga lynne och hindra de svåra utbrotten deraf, hvadan hon vid sin död djupt och allvarligt saknades af de förtryckta ringare klasserna, hade Oluf ärft ej allenast modrens tåliga lynne, utan äfven hennes hat till allt hvad danskt var och hette. Detta sinnelag visste han dock att på det omsorgsfullaste dölja för mäster Per, som sjelf i hemlighet var konung Eriks och danskarnes medhållare, så att han fullt och fast trodde Oluf hafva samma sinnelag.

Genom modrens bekännelser på sin dödsbädd hade Oluf fått klart för sig att mäster Per vore hans far, men på samma gång också erhållit kännedom om att han ej kunde hoppas på den minsta småsak i arf efter den ganska förmögne fadren, alldenstund romerska kyrkan, som lik en girigbuk kastade sig

öfver allt hvad den kunde åtkomma, förbjudit sina prester att inträda i det äkta ståndet, för att sjelf bli arftagare till de af dem efterlemnade egodelarne. Men denna underrättelse grämde ej Per det ringaste. Ännu så länge hade han nog af sitt goda humör, sina starka armar och sin okufliga lust att arbeta, och med dessa tre förmåner, hvartill kom en obruten helsa, menade han sig nog kunna taga sig fram. Att måla framtiden i ännu ljusare färger bidrog äfven den kärlek han hyste till Malin och som af henne på det varmaste besvarades.

Oluf var just i farten med att så omständligt som möjligt för sin drängkamrat på vedbacken beskrifva sin vågade färd genom Naglums sund; hur pilarne hveno kring hans öron och hur den starka strömmen ett par gånger nära nog kommit hans ranka farkost att kantra, då mäster Per från förstuguqvisten häftigt ropade hans namn.

— Nu är det brådtom igen, menade drängen Käll. Det hörs på prestens ton att han inte är vid godt lynne.

Utan att besvara detta infall skyndade Oluf att hörsamma kallelsen.

— Se här, utbrast mäster Per och öfverräckte ett litet försegladt bref till Oluf, tag detta och begif dig genast till mäster Henrik i Wassenda. Tag den snabbaste fålen och låt resan gå så fort han orkar springa. Innan morgonsolen går upp skall du vara tillbaka med svaret.

Oluf fullgjorde med den största noggrannhet sitt uppdrag till mäster Henrik och begaf sig vid midnattens inbrytande på återvägen, medhafvande svaret till Per i Naglum. Men innan han red sin väg förmanade honom mäster Henrik att noga akta brefvet

och förstöra det om någon allvarsam fara skulle möta honom.

Natten var blåsig och kall och Oluf lät för den skull sin uthvilade fåle löpa så fort han orkade. Det kloka djuret var ej heller sent att skynda på, ty äfven det längtade efter stallet och det välkomna fodret.

Den unge ryttarens tankar sväfvade till en början hit och dit. Än grubblade han en god*stund öfver hvad de båda presterna i Naglum och Wassenda kunde hafva för hemligheter, eftersom de måste bevaras genom så väl förseglade bref; än fördystrades han vid hågkomsten af Herman Gisebars grymma framfart, men snart stannade hans tankar hos Malin och då blef han delvis lugn till sinnet igen.

— Jag vet nog att fogden har goda ögon till henne, mumlade Oluf för sig sjelf, men nog har han förgäfves bränt sina kol, det är jag säker på. Sjelfvaste Finn Dagsson är inte särdeles glad åt hans besök.

Efter denna korta monolog försjönk Oluf återigen i dystra betraktelser, ur hvilka han ej väcktes förr, än detta anrop skallade emot honom:

— Halt!

Förvånad såg sig ynglingen omkring, men i följd af den skymning, som herrskade i skogen, kunde han till en början ej upptäcka några lefvande varelser. Hans ögon vandes dock temligen fort vid skymningen och han märkte nu att dunkla gestalter rörde sig omkring honom och småningom närmade sig den plats, der han i första häpenheten hållit in hästen.

Han fann genast af det orediga sorlet, att det var danskar och han ihågkom med detsamma Henriks förmaning angående brefvet. Hastigt ryckte han

fram det, men hann ej rifva det mer än midt itu, förrän en väl känd stämman ropade rätt invid honom:

— Hvar har du varit, pojke?

Oluf igenkände på rösten Niels Hassing. För intet pris i världen ville han att Herman Gisebars underbefälhafvare skulle få brevet i sitt våld. Då han också var säker på, att Niels ej sett detsamma, lät han de båda brefhalfvorna försigtigt falla ned utefter hästens sida, sedan han förut hårdt hopkramat dem, och tack vare skymningen, märkte ej heller Niels Hassing hvad han hade för sig.

Så snart Oluf lyckligt gjort sig af med det farliga brevet, tog han mod till sig och sporde:

— Hvi anfallen I mig på alla försåtliga sätt?

— Ha, ha, ha! skrattade Niels Hassing ilsket och på samma gång hånfullt, du tyckes hafva glömt att du för ej så många timmar sedan uppenbart trotsat fogdens stränga bud och befallning, att ingen, ehö det vara månede, får passera Naglums sund utan att anmäla sig vid slottet. Du följer nu med dit, och vill du ej det med godo, så . . . se dig bara omkring!

Oluf, som nu upptäckte att han var omringad af fogdens knektar, och som för öfvermaktens skull ej kunde tänka på att försvara sig eller undkomma, fogade sig därför villigt i Niels Hassings befallning. Hans nära nog tröttridna springare måste till det yttersta anstränga sig att hålla jemt med danskarnes, och då truppen ändteligen framkom till Edsholms vindbrygga, segnade han ned till marken och kunde, oaktadt alla försök, ej resa sig. Oluf måste för den skull fortsätta sin färd öfver vindbryggan till fots.

När denna med ett rasslande ljud uppdrogs efter

honom, kände han sig till ytterlighet beklämd och det förekom honom som om han med detsamma levande ginge in i sin graf.

4.

Erik XIII:s odugliga styrelse; de tryckande skatter han alltjemt pålade folket, samt de af honom tillsatta utländska fogdarnes odrägliga tyranni hade ändteligen på fullt allvar tvungit Engelbrekt att ej mera lyssna till den i sina löften opålitlige konungens försäkningar. Efter några framgångar erhöll Engelbrekt underrättelse om, att rådsherrarne och biskoparne sammankommit till Vadstena och ehuru han just då var sysselsatt med att belägra Ringstaholm, beläget invid Norrköping på en holme i Göta elf och försvaradt af konungens fogde Henrik Styke, skyndade han likväl till Vadstena, uppträdde der inför rikets styresmän, framlade i bjerta målningar all den nöd, som i följd af det usla styrelsesättet var rådande i Sverige och menade, att svenskarne ej behöfde stå fast vid *sin* ed, då konungen så ofta och påtagligt brutit *sin*, samt yrkade på att rådet nu skulle uppsäga Erik XIII all tro och lydnad. Detta församlade Svea rikes råd bestod af följande personer: Biskoparne Knut Bosson Natt och Dag från Linköping, Thomas från Strengnäs och Sigge från Skara; riddarne Nils Erengislason, Gösta Algotson, Bo Stensson och Magnus Birgersson med väpnarne Carl Ormson, Knut Nilsson, Birger

Trolle, Holmsten Johansson, Johan Bengtsson, Filip Bonde, Torbjörn Kärting, Greger Magnusson, Guse Nicklisson, Per Larsson, Magnus Spole och Herman Rodenkirk.

På Engelbrekts alla föreställningar svarade likväl desse herrar, att de ej kunde bryta sin ed till konungen och uppretade så genom sitt motstånd frihets-hjelten, att han i häftigheten grep biskop Knut Bosson Natt och Dag i kragen och hotade att öfverlemna ej blott honom, utan äfven alla de öfriga i sina nedanför väntande mäns våld, om de ej åtlydde hans befallning. Rådet, som högligen fruktade bönderna, gaf då efter, och ett bref, i hvilket konungen uppsades all tro och lydnad, författades af Engelbrekt och underskrefs af de församlade. Uppsägelsen hade, enligt brefvet, kommit till stånd: »1. emedan han satt olärda drafvelsmän till biskopar och hvarken aktat Gud, påfve eller kyrka; 2. emedan han upphöjt och framdragit onda och elaka män samt aldrig straffat sina tjenare och fogdar, huru tyranniska de varit; 3. emedan han velat betaga riket dess valfrihet och draga dit sin släkting, hertig Bugislaf.»

I och med detta uppsägelsebref var befrielsekriget på fullt allvar börjadt. Från Vadstena skyndade Engelbrekt tillbaka till Ringstaholm, som nu måste gifva sig. Han fortsatte derefter sitt segertåg genom landet, intog Stegeborg i Östergötland, drog derpå ned till Småland och bemäktigade sig dervarande fogdenästen Stegeholm, som innehades af Lage Röd, Romlaborg, der Otto Snaps förde befälet, Piksborg och Trolleborg, försvaradt af Henning von Lanken, samt bröt vidare in i Vestergötland. Här funnos borgarne Axevalla, med Anders Nilsson till befälhafvare, Dalaborg, der Palne Jönsson var fogde, Agneholm,

Öresten, som innehades af Jösse Larsson, Oppensten, der Mårten Grabo huserade, och Edsholm, gifvet åt Herman Gisebar. Och för att så skyndsamt som möjligt få slottet i sina händer, skickade han samtidigt flere af sina mest pålitliga befälhafvare att eröfra och grusa desamma. I detta ändamål befallde han Peder Ulfsson att med en stark härsmakt begifva sig till Edsholm och om det ej lyckades med godo, betvinga detsamma med våld och derefter nedbryta det, ty i Engelbrekts krigsplan ingick att isynnerhet förstöra gränsfästena, på det att Sveriges fiender i den ej skulle hafva någon stödjepunkt, om de beredde sig till anfall.

Näst Axevalla slott var Edsholm eller Edsborg, såsom det också benämnes, utan gensägelse det förnämsta i Vestergötland, ej blott genom sitt läge såsom gränsfästning mot Norge, utan äfven genom sitt utseende och de gamla minnen, som voro fästade vid detsamma. Hervarasagan berättar nemligen att Angantyr bodde på Edsholm, när hunnerna ledο sitt svåra nederlag på Dünaheden. Omgifven af Korsön, Kolöarne, Löfön, Tjufön, Barkön, Slossön, Beckön, Ljungön med flere holmar och öar, beväxta med ekskog och fruktbara träd, ligger Edsholmen, såsom ofvan är omnämndt, helt nära Göta elfs östra strand, från hvilken det skiljes genom det fordom så kallade Naglums sund, öfver hvilket en färja i äldre tider bemedlade samfärdseln mellan de båda stränderna. Af det gamla på holmen liggande fogdenästet, fanns, åtminstone för ett par årtionde sedan, qvar lemningar af ett stenhus, jordhögar, grafvar, slottets förborg och under jorden hvalf och murar efter källare. Enligt gamla beskrifningar lär detta fordna kungshus ha företedt ett vackert och ståtligt yttre.

Till en af dessa underjordiska fängelsehålor, be-

lägen under det förut nämnda tornet, fördes Oluf efter ett kort samtal med Herman Gisebar, sedan han med den låghet, hvilken är tyranner och fega själar egen, behandlat sin fånge på ett brutalt sätt, spottat honom i ansigtet och kallat honom vid de gröfsta namn han kunde hitta på. Då fogden väl hörde den tunga jernbeslagna dörren slutas till efter offret för sitt raseri, brast han ut i ett hänskratt och ropade på spe:

— Gift dig nu med Finns dotter, du ynkrugg!
Jag bjuder mig sjelf på ditt bröllop!

5.

Ryktet om Olufs fångslände spred sig snart i trakten. Alla tyckte om den hurtige ynglingen och hans olycka väckte för den skull en storm af ovilja mot fogden på Edsholm. Försigtigheten bjöd likväl att denna ovilja kufvades så mycket som möjligt, ty ännu var Herman Gisebar den starkaste. Det fanns dock ej en enda stuga i hela trakten; ja långt uppåt Halle- och Hunneberg, der ej fogdens namn förbandes och ögonblicket till frigörelse från det danska oket längtansfullt afvaktades.

Den, som led mest var dock Malin. Men, hon beklagade sig ej, utan led tyst och slöt smärtan inom sitt bröst. Dag efter dag aftynade hon likväl och då Herman Gisebar en dag gjorde ett besök i Malöga för att öfvertyga sig om huru hans aktier stodo, ryggade han tillbaka vid åsynen af den unga flickan.

Han anade genast orsaken till denna förändring, men aktade sig visligen för att närmare efterforska den.

Då han under hemvägen passerade förbi slottets stallgård, nu varande Stallbacka, råkade en bonde, som genom fogdens trakasserier och utmätningar hade varit tvungen att lemna både gård och grund, att komma i hans väg. Och som han vid något tillfälle varit nog djerf att öppet säga Herman Gisebar sanningen skulle nu hämnd utkrävas.

— Tag fast honom, skrek fogden och pekade på den stackars bonden, som af alla krafter skyndade ned mot Stallbackaan, der hans båt, det sista, som Herman Gisebar ännu ej hunnit utpanta, låg förtöjd. Flyktingen lyckades dock ej undkomma. Vid strandbrädden blef han upphunnen och förd tillbaka. Det förhör som fogden anställde med honom, var ej långvarigt. Domen var kort och lydde så:

— Häng honom genast.

Och domen gick straxt i fullbordan. Belästen med den hämnd han tagit, red Herman Gisebar tillbaka till Edsholmen och lät genast hemta upp Oluf.

När denne ändteligen inträdde var det icke med slafvens ödmjuka och krypande hållning, utan den friemannens, som vet och känner att han blifvit orättvist behandlad. Den första blick fogden kastade på Oluf, öfvertygade honom också, att han framför sig hade en person, med hvilken han ej så lätt skulle få bugt.

— På knä, röt han och pekade på golvet.

Oluf rörde sig ej ur fläcken. Det enda, som tillkännagaf att lif fanns i honom var de skarpa blickar han gaf Herman Gisebar.

— Lyd! skrek denne utom sig af raseri öfver att hans befallningar så öppet gäckades.

— Endast för Gud böjer jag knä, svarade Oluf med fast stämma.

Utom sig af raseri ryckte Herman Gisebar till sig en vid ena väggen stående grof påk och ernade med densamma släcka sin hämndlystnad på sin värlöse fånge, men just som han ämnade låta slaget falla öppnades dörren och en lång skranglig munkfigur slank in, hal som en ål.

— Hvad vill detta säga, min son? utbrast pater Dionysius. Hvad har denne man gjort? Ah, fortfor han, jag tror minsann att det är Oluf från Naglum. Nå hur mår den ärevördige mäster Per? slutade han med ett visst hånfullt tonfall i sin röst.

— Jag förmodar att han mår bra, svarade Oluf. Och han fortfor med bitterhet. För resten skall ni ej, vördade pater, spörja mig derom, ty det är nu tre dagar som jag varit inspärrad i detta slott.

— Det är en ohörsam karnalje, inföll nu Herman Gisebar. Tvärt emot hvad jag förordnat har han djerfts att passera sundet utan att anmäla sig vid bryggan och då mitt folk sände några pilar efter honom, stannade han ej utan fortsatte resan. Sådant skall allvarligen näpsas.

— Min son, utbrast munken och ställde sig midt emot Oluf, du har handlat orätt när du ej lydt öfverheten. Erkänner du ej det?

Icke ett ljud kom öfver ynglingens läppar.

— Han försöker ha sina egna tankar, inföll Herman Gisebar, och jag skulle just med denna försöka att taga den der egensinnigheten ur honom, fortfor han och skakade den grofva påken framrör Olufs ögon. Men, jag tänker att några dygns fortsatt vistelse under tornet nog skall göra att han kommer på andra tankar.

— Ja, mot upproriske undersåter äro alla straff tillåtna, svarade pater Dionysius. Den heliga kyrkan till och med ålägger öfverheten att under sådana förhållanden skipa sträng rättvisa, utan att taga den ringaste hänsyn till den felandes ställning i samhället.

— Sannt, vördade fader, svarade fogden, och strängheten i detta hänseende är så mycket mera nu behöflig som upprorsmannen Engelbrekt . . .

— Ja, denne gudlösa och äreförgätne man tågar åt dessa trakter med en sammanrafsad bondhär, afbröt munken, och det säges att han ej alls går skonsamt till väga mot konungens män. Öfverallt faller också allmoge honom till.

— Ryktet har alltså ej ljugit, inföll Herman Gisebar och ryckte häftigt till under det han skiftade färg.

— Nej, det har talat sanning.

Herman Gisebar mätte en stund golfvet med stora steg. Munkens underrättelse hade gifvit honom något att tänka på. Han visste af hörsägner att Engelbrekt ej var att leka med, och att han skulle bli anfallen, det kunde han taga för alldeles afgjordt. Nu var frågan den: Skulle han söka försvara sig eller först som sist böja sig för den starkare? För att ostörd kunna öfverlägga med pater Dionysius, hvilkens råd han mer än en gång följt och aldrig haft anledning att ångra, återskickade han Oluf till fängelsehålan, men gaf honom dessförinnan den i hans eget tycke väl behöfliga förmaningen, att för framtiden vara höfligare mot dem, som makten hade.

Ända sedan han så oformodadt erhöll bekräftelse på, att räddaren Engelbrekt, om hvilkens framgångsrika uppträdande mot förtryckarne tidender litet emellanåt hade kommit till hans öron, nu i verkligheten närmade

sig Edsholm för att äfven der anställa räfst med bondplågarne, hade Oluf ej yttrat ett enda ord. Till utseendet föreföll han temligen likgiltig, men hans örhinnor stodo så mycket som möjligt spända, på det han ej skulle förlora en enda mening af dem, som framhviskades mellan fogden och hans bigtfar. Det var visserligen ej särdeles angenämt för honom att så hastigt blifva afskedad, men han var tvungen att hålla god mine och låtsa en likgiltighet, den han icke kände.

Det var Niels Hassing, som förde Oluf tillbaka till fängelset. Under de slingrande vägarna dit, öfverhöljde han fången först med det gröfsta ovett han kunde och sporde derefter i hånfull ton:

— Du skulle nog inte så ogerna se om ett tillfälle till flykt gäfves dig?

— Det kan komma förr, än både ni och jag ana, inföll Oluf raskt.

— Åh, hvad den saken beträffar, så hyser jag inga farhågor, menade Niels. Jerndörren är stark och vakt finnes öfverallt, så att nog kan du i lugn få tänka öfver ditt giftermål med »kungens i Malöga» dotter. Ha, ha, ha!

— Den saken behöfver ingen annan lägga sig i, svarade Oluf buttert och retade härigenom den fega Niels Hassing, så att denne till och med höjde armen för att på ett våldsamt sätt gifva sin missbelåtenhet till känna. Olufs bestämda hållning och den blick han gaf sin fiende, bestämde likväl denne för, att ej gå till ytterligheter. Så fort sig göra lät påskyndade hnn för den skull vägen ned till fängelsehålan.

När dörren till densamma gnisslande vände sig på sina gångjern, ilade en rysning genom den stackars fångens leder och när den fuktiga instängda luften slog honom i näsan ryggade han ofrivilligt tillbaka.

Niels Hassing gaf honom dock en så våldsam knuff i ryggen, att han hufvudstupa tumlade in i hålan. Ögonblickligt slogs dörren i lås och samtidigt med att den tjocka träbomen lades tvärs öfver dörren skallade ett gemensamt hånskratt från Niels Hassings och fångknektens läppar.

6.

Ryktet om befriarens annalkande födde hoppet i många flyktingars bröst, och från gömställena i skogarne skyndade den ene efter den andra fram till sina ödelagda gårdar för att vara till hands, då hämnens dag för Herman Gisebar ändteligen skulle randas. Vapen doldes på säkra ställen och i hemlighet utskickade kunskapare spejade noga efter om ej befrielsehärens kunskapare snart skulle visa sig.

Nästan alla dessa utarmade bönder fingo i smyg understöd af den rike Finn Dagsson, som genom denna handling fullkomligt utplånade all den ovilja han förut varit utsatt för, ty hvar och en begrep nu tillfyllest, att han endast spelat under täcke för att så mycket säkrare kunna vilseleda Herman Gisebar och hans folk. Och bland alla fanns ingen enda förrädare; alla voro eniga i att med lugn afvakta de händelser, som nog ej länge skulle låta vänta på sig, och då såsom en man göra gemensam sak med Engelbrekts kämpar.

Mäster Per hade deremot råkat ur askan i elden. Hans vänliga tänkesätt mot konungen och hans kreatur

voro så allmänt kända och bevisade, att han allvar-
 samt började frukta för represalier af de uppretade
 bönderna om befriaren Engelbrekt verkligen komme
 till trakten och med sin kända energi toge i tu med
 fogden. Olufs fångslande gjorde honom också af lätt
 begripliga skäl ganska stora bekymmer, ty ehuru han
 inför verlden och katolska kyrkan icke vågade visa de
 känslor han hyste för sonen, var dock blodet här så
 mycket tjockare än vattnet, att han ej med likgiltighet
 kunde tänka på Olufs fångenskap.

Under förevändning att besöka en af de sjuka
 fångarne på slottet skaffade han sig också en dag tillträde
 dit. Herman Gisebar var för tillfället borta och mä-
 ster Per vände sig för den skull till pater Dionysius,
 med hvilken han stod på ganska god fot, yppade för
 honom sitt blodsförhållande till Oluf och bad om den
 inflytelserika paterns bemedling i och för sonens fri-
 gifvande.

Pater Dionysius sade rent ut att det var ett
 svårt uppdrag han erhållit, men åtog sig icke desto
 mindre medlarekallet. Om ett par dagar skulle mästern
 Per få närmare underrättelse. När därför Herman
 Gisebar mot aftonen hemkom från den på norra sidan
 om elfven liggande slottsladugården, der han, i be-
 traktande af den fara, som hotade borgen, utvalt de
 fetaste af alla de stulna och utmäta kreatur der fun-
 nits, att tidigt följande morgon öfverföras till Eds-
 holm, började pater Dionysius att känna sig för an-
 gående Olufs frigifvande. Herman Gisebar studsade
 till en början och ville knappt tro sina öron, men då
 munken efter hand blef allt vältaligare och slutligen
 drog fram med klämman, nemligen att det under dessa
 oroliga tider kunde vara farligt nog att hafva en så
 betydande man som Per i Naglum till fiende, då sade

sig fogden vilja »sofva på saken». Dagen derefter blef också Oluf till Niels Hassings stora förtret utsläppt ur fångelset, samt tillsagd att med det aldra fortaste begifva sig till Naglum och aldrig mera visa sig inom slottsmurarne.

— Nej, det skall nog dröja innan jag kommer hit igen, åtminstone som fånge, mumlade Oluf för sig sjelf, kastade sig i båten och rodde så fort han kunde norrut.

Då han passerade Stora Kolön såg han på dess östra strand en mansperson, den han tyckte sig känna igen. Han rodde närmare och såg nu att det var Finn Dagsson, som höll på att räkna öfver den ganska stora fårahjord han dit öfverfart till bete.

Sedan förvåningen öfver att se Oluf i frihet gifvit sig uttryck i åtskilliga utrop, ombads Oluf att stiga i land för att med Finn afhandla en vigtig fråga. Oluf gjorde så och när han efter en dryg timme rodde öfver mot norra stranden kände han en glädje, som han ej på länge erfarit. Såsom villkor för giftermålet med Malin fordrade Finn att Oluf skulle af alla krafter biträda honom i att utföra det spratt, som han ämnade spela Herman Gisebar och om hvilket han äfven öfverenskommit med sin dotter.

Efter en timmes vistelse i Naglums prestgård, hvarunder han så omständligt som möjligt redogjorde för sin fångenskap, smög han sig hemligen bort och hade vid midnattstiden hunnit fram till Halleberg. Mellan detta berg och det sydligare liggande Hunneberg skyndade han in i Skaraborgs län och styrde kosan mot Axevalla, der Engelbrekt, enligt ryktet, skulle befinna sig med sin här.

7.

Den allmänna förvåningen öfver Olufs frivilliga utsläppande ur Edsholms fängelsehåla, något som ej inträffat så långt tillbaka de gamle kunde minnas, ty fogdarne behöllo gerna de rof, som fallit i deras händer, hade nätt och jemt hunnit lägga sig, förrän beställsamma tungor började syssla med fogdens täta besök i Malöga, samt den omständigheten att Oluf straxt efter sitt frigifvande spårlöst försvunnit, hvarthän det visste ingen. Icke ens mäster Per kunde nöjaktigt besvara Herman Gisebars frågor angående denna sak. Till en början kände sig fogden ej så litet orolig deröfver emedan han fruktade Olufs beslutsamhet, men den osökta välvilja, som visades honom af Finn Dagsson, dennes fagra dotter och tjenare, insöfde honom alldeles i ro igen. Dertill bidrog också de två omständigheterna, först att de till skogarne undflydde bönderna kommit tillbaka och i fred ånyo började att sköta om sina landtbruk, samt det mer och mer afstannade talet om Engelbrekts ankomst. Det hade troligtvis endast varit ett skrämskott för att åtminstone till en början lägga en hemsko på fogdens verksamhet.

Den yttre vänlighet han erfor från Malöga, gjorde att han, som på sednare tiden mer och mer allvarligt tänkte på att genom äktenskapets band fästa sig vid någon af traktens mest ansedda familjer, för att uppnå en så mycket säkrare ställning, nu mera än någonsin, efter Olufs försvinnande kastade sina blickar på Malin. Och till sin stora förvåning erhöll han ej blott af

Finn, utan äfven af föremålet för sin ömma låga det svar han önskade. Herman Gisebar var till den grad förälskad, att han ej såg hvad han annars skulle sett.

Det var en söndag på Naglums kyrkvall som en gumma från Malöga by förtäljde att fogden på Eds-holm friat till Malin och hvad underligare var fått hennes ja-ord. Gumman blef i förstone ej trodd, men ett par dagar hade ej hunnit gå till ända, förrän hennes ord besannades.

Och nu skall man tro, att det blef ett prat i bygden och alla ömkade sig öfver Oluf, som nu ovillkorligt skulle mista sin hjertans kär. Hvar kunde han hålla hus? Detta var och förblef tills vidare för de nyfikne en olöst gåta.

Herman Gisebar tyckte visserligen ej om Malins tillbakadragenhet och oemottaglighet för hans bevisade ömhet, men på uppmaning af den sluge Finn Dagsson, som menade att det var dottrens medfödda blyghet, som orsakade detta, lät fogden dervid bero.

— När hon blir min, försvinner allt det der, tänkte han. Bra; jag har vunnit mitt spel och pater Dionysius skall på en vink af mig förklara alltsammans ogiltigt, och . . . Ah, de munkarne, de förmå ej så litet, fortsatte han i en annan tankegång, och för penningar är den helige fadren städse redobogen att hjälpa oss ur klämman. Bröllopet måste dock påskyndas innan upprorsmännen antagligen komma hit.

I detta ändamål red han en dag bort till Malöga. Han hade endast fyra ryttare med sig. Efter en kort rast vid stallgården fortsatte han fram till byn och styrde kosan rakt på Finn Dagssons gård. Och så upptagen var han af sitt ärende, att han ej märkte hur Malin hastigt föste upp en mansperson

på loftet. Hade fogden kommit några minuter förut skulle han tvifvelsutän gjort en mindre behaglig upptäckt.

Malin mottog sin blifvande herre och man i sjelfva förstugan och det gladdede honom ej så litet att hon denna gång visade sig mera vänlig mot honom än tillförne. Men då han ville röfva en kyss från hennes friska läppar vek hon smidigt undan och sade på ett skämtsamt sätt:

— Inte ännu!

— Hur länge skall jag då behöfva vänta?

— Det vet ni.

Herman Gisebar sväljde den lätta förtreten och sporde efter Finn Dagsson. Af en framskyndande dräng erhöill han den underrättelsen, att Finn befann sig på egorna nere vid Stallbackaån. Fogden tog derefter farväl af sin tillkommande brud, skämtade en stund med henne öfver att det ej så länge till skulle dröja, förrän hon vore borgfru på Edsholm och red derefter i skarpt traf ned mot den ofvannämnda ån, der han mycket riktigt också träffade Finn.

Det var endast med den största ansträngning som den unga flickan kunde återhålla sina tårar, när fogden talade om att hon snart skulle residera som borgfru på Edsholm. Heldre döden än denna olycka. Fogden hade också knappt hunnit utom synhåll, förrän hon störtade upp på loftet och sprang rakt i famnen på Oluf, som i hemlighet, och osedd af fogdens kring Malöga snokande tjenare, hade smugit in till den honom i hemlighet trogna flickan, och utropade under det klara tårar skimrade i hennes ögon:

— För alla helgons skull, skynda dig, Oluf och . . .

— Hvad nu? Hvad står på? afbröt ynglingen. Har fogden hotat dig?

— Ja, han vill snart hålla bröllop.
 — Nå väl, på detta bröllop vill jag vara med, inföll Oluf. Och det skall blifva en dans af, som Herman Gisebar och hans gelikar ej så lätt skola glömma; var säker derpå.

— Du har då talat med Engelbrekt?
 — Visst har jag det. Det är ju han, som skickat mig hit för att spionera ut när bästa tiden för öfverfallet är inne. Om bara din far snart ville komma hem, så att jag finge höra hvad han och fogden satt ut för tid.

— Till dess måste du ligga gömd här uppe, inföll Malin.

— Hvarför?

— Det anar mig att fogden kanske vänder tillbaka med far.

Men denna aning slog ej in. Finn Dagsson kom ensam tillbaka. Då han fick veta att Oluf kommit från Engelbrekt gick han genast upp till honom, emedan han ej vågade låta honom komma ned ifall Herman Gisebars tjenare oförmodadt skulle infinna sig vid gården såsom de ibland hade för vana att göra.

Oluf fick nu veta, att Herman Gisebar nödvändigt ville hålla bröllop redan nästa söndag. Det var visserligen endast några dagar dit, men om Oluf under denna tid kunde hinna fram till befrielsehären och uträtta sitt ärende, det blefve en helt annan sak.

— Jo, dermed har ingen fara, svarade ynglingen. Styr ni till bröllop om söndag eftermiddag, nog skall jag styra om så att här bli gäster, fastän något ovälkomna för juten, det lofvar jag.

Skymningen hade redan bredt sin slöja öfver sjö och land när Oluf med lätta steg skyndade in i skogarne, som gränsade intill Hunneberg. Lyckan var

med honom så att han på hela vägen ända fram till berget ej mötte någon mensklig varelse. Uppkommen på Hunneberg kände han sig tryggare, ty dit upp vågade sig sällan fogdens tjenare annat än i samlad flock och en dylik visste han ej nu vara ute på ströftåg.

Utan att gifva sig tid att rasta längre än som nödigt var skyndade han derefter mot öster och hade snart glädjen att i brynet af en reslig skog påträffa Peder Ulfsson och hans afdelning, som endast väntade på Olufs återkomst, för att med honom såsom vägvisare marschera rakt på Edsholm.

Oluf blef genast förd till herr Peder, och af talade med honom ytterligare den plan, som runnit upp i »kungens i Malöga» hjerna. Efter något betänkande gick Peder Ulfsson in derpå och utfäste sig vidare att gifva Oluf femtio bussar, med hvilka han från Hunneberg skulle kunna iakttaga hvad som hände i trakten af Malöga.

8.

Det kom snart ut ej allenast i Tunhems utan äfven i angränsande socknar, att fogden på Edsholm på söndagen skulle taga till äkta den fagra Malin, dotter till »konungen i Malöga.» Alla de, som förut tviflat på att detta äktenskap skulle gå i fullbordan, och de voro ej så få, stodo der nu med långa näsor.

En del beklagade uppriktigt den unga flickan,

förespådde henne en sorglig framtid vid den brutale fogdens sida och läto helt öppet påskina att Finn Dagsson af pur snålhet och gnidighet sålt henne till Herman Gisebar; andra deremot kunde ej prisa Malin nog lycklig som skulle komma att bebo ett så präktigt slott, få vackra kläder och skänker och dertill erhålla en ära, som ej alla dagar blefve beskärd en simpel bonddotter, vore hon aldrig så förmögen och vacker.

Tankarne hos de skiljda lägren rapporterades snart in till Malin. Hvad hennes bekanta och socknebor sade, det bekymrade henne föga och de inberättade sqvallerhistorierna lät hon för den skull gå in genom det ena örat och ut genom det andra.

Men, hur lugn hon än visade sig, oroades hon likväl mången natt vid tanken på huru Oluf hade lyckats ställa sig hos de väntade befriarne. Hon visste nemligen ej att han redan tredje dagen efter sitt ofvan omtalade besök hos den älskade inträffat på Hunneberg och hade en del af sina spioner stationerade vid Tunhems kyrka, under det Peder Ulfsson sjelf med hufvudhären smygande närmade sig den fordna urgamla staden Brätte, vid södra ändan af Wassbotten, söder om nu varande Wenersborg, samt i hemlighet lät sina trupper ströfva ända fram till Naglums kyrka. Mäster Per hade nemligen funnit för godt att slutligen öfvergå på befriarnes sida liksom hans gode vän Henrik i Wassenda. Och desse båda prester gjorde nu, när nöden ej hade någon lag, allt hvad de kunde för att dölja befriarne och voro dervid behjelplice af traktens allmoge, som med spänd väntan afvaktade söndagen för att kunna få deltaga i ett anfall på det afskydda fogdenästet Edsholm.

Till den ändan hade de med all flit sammanfört

så många farkoster de kunde öfverkomma och gömt dem i vassen längs elfvens stränder.

För att visa sin makt och sin rikedom hade Herman Gisebar satt allt sitt folk till att arbeta på att putsa upp det redan ståtliga slottet, hvadan han till lycka för befriarne ej hade tillräckligt folk att bestrida vakten med. En vakt gick dock ut hvarje morgon och afton, men då under några dagar ingenting hördes af från befrielsehären, trodde fogden att anslaget mot honom blifvit på något sätt omintetgjordt, samt lät vakterna endast se till slottsladugården och stallgården.

En ofantlig quantitet af mat och dryck röfvades i den söderut belägna nejden, hvilken hittills ej blifvit så illa behandlad, och fördes in i slottet, ty efter vigseln, som enligt Finn Dagssons och Malins bestämda påståenden skulle ega rum i hennes fädernehem, ämnade Herman Gisebar ställa till ett dundrande gästabud på Edsholm och der emottaga sin unga brud med all den pomp och ståt en kunglig dansk fogde var mäktig att åstadkomma. Hur många tårar och förbannelser, som följde de med röfvade håfvor lastade vagnarne, det bekymrade honom föga, blott hans befallningar till punkt och pricka utfördes.

Den ende som på Edsholm ej var vid sitt fordna humör, var Niels Hassing. Allt sedan Oluf släpptes lös hade han haft en dunkel aning om att en olycka skulle inträffa. Han hade också sagt detta ej allenast till fogden, utan äfven till pater Dionysius, men hvarje gång blifvit bemött med så öppet hån, att han till slut upphörde med sina jeremiader.

En afledare för sitt dåliga humör fick han dock genom att blifva utsedd till anförare för rofferierna i trakten, och de stackars människor, till hvilka han

kom, fingo nogsammt erfara att Niels Hassing ej var att leka med då han var ute i dessa ärenden.

På lördagen hade han varit vid Åkers ström och der till den grad uppretat menigheten mot sig, att den öfverföll honom och hans tio knektar, sönder-slog de tre vagnarne och nödgade danskarne att taga till flykten så fort deras hästar orkade springa.

Skummande af raseri och med ett ännu blödande ärr efter en hvass sten, som träffat honom på venstra kinden, begärde Niels Hassing vid återkomsten till Edsholm en större styrka för att hämnas på de upp-studsige.

Herman Gisebar var till en början villig att bifalla, men pater Dionysius, som lyckligtvis var närvarande, afrådde allt våld före bröllopet. Sedan detta var öfver fanns intet hinder för Niels Hassing att utkräfva den efterlängtade hämnden.

Och trots dennes protester blef det så, som patern föreslog.

Söndagen ingick varm och klar. Ej ett enda moln syntes på himlahvalfvet under den dag, som skulle afgöra så många människors öden.

Redan tidigt var Malin i rörelse och innan hon gick till sina sysslor, det vill här säga brudrägtens iordningsställande, gjorde hon med rent och fromt hjerta sina böner inför den lilla kristusbilden. Väl bäfvade hon i förstone tillbaka för de faror hon och fadren utsatte sig om tilläfventyrs någon funnes, som skulle yppa den fälla, som blifvit utlagd för Herman Gisebar och hans följe, men ju längre hon bad desto tryggare kände hon sig i medvetande af att hennes uppsåt var att bidraga till landets befrielse från det

hatade utländska oket. Ja, när hon äntligen reste sig upp från bönpallen kände hon sig så förunderligt stärkt i sin föresats, att hon nu ej mera ville rygga tillbaka, äfven om de ögonskenligaste faror hotade.

Så mycket folk, som det denna dag samlades till Malöga, hade der förut aldrig varit, ty flere socknars befolkning sammanströmmade dit för att åse Herman Gisebars bröllop.

Vid middagstiden anlände fogden, omgifven af en väldig skara knektar och iförd en präktig rustning, som glimmade af silfver och guld. Då hans ögon öfverforo folkmassan, som var betydligt öfverlägsen hans medförda följe, mörknade visserligen hans drag för några sekunder, men en blick på sina hundra väl beväpnade knektar gjorde att han snart började känna sig lugn, aldrahelst sedan han fått dem uppställda i en cirkel rundt om den plats, der vigseln under bar himmel skulle ega rum.

Utanför knektringen skockade sig män och qvinnor om hvarandra och åskådarne växte alltjemt, så att Herman Gisebar till slut fann sig föranlåten att undra öfver att så mycket folk i en hast kunnat samlas.

— Det är väl inte underligt, inföll »kungen i Malöga», utan att en enda muskel i hans ansigte rörde sig. All den ståt, som här utvecklas, kittlar nyfikna ögon och då något sådant i mannaminne ej här förekommit är det helt naturligt, att ingen vill underlåta att se derpå.

Nöjd med detta svar befallde Herman Gisebar sin bigtfader att genast förrätta vigseln.

I samma ögonblick som Malin, blek men lugn, fördes ut af fadren trängde sig en högre st mansfigur, hvilkens ansigte doldes af ett långt svartbrunt skägg

och kroppen af en fotsid kappa, ända fram till ryttarleden och intog en plats, hvarifrån han utan hinder kunde åse förrättningen. Endast de, som följt tätt efter honom, kunde observera hur hans kropp genomfors af en skälfnings, då pater Dionysius började vigseln.

Denne hade dock ej hunnit uttala många meningar, förrän den reslige mannen med ett enda språng stod framför brudparet, ryckte bort skägget, afkastade kappan och höjde en väldig båge, sigtande rakt på Herman Gisebars bröst.

— Tillbaka, munk, ropade han vred och stam-pade i marken. Du känner mig, Herman Gisebar, och om du ej nu skulle göra det, så vill jag säga, att jag är Oluf, din fordne fånge, som nu kommer för att rycka min rättmätiga brud ur ditt våld.

Och innan fogden, hans bigtfader eller någon af knektarne hunno sansa sig, hade Malin ilat rakt i Olufs famn.

Vid åsynen häraf återfick ändteligen Herman Gisebar sitt medvetande.

— Gripen dem båda, och äfven den skurken Finn! skrek han. Jag finner nu att alltsammans har varit ett planlagdt förräderi, som . . .

— Det är för sent, afbröt Oluf med ännu kraftigare stämma. Din tid är kommen, fogde. Du är omringad af Engelbrekts trupper och om du ser ditåt, skall du få se ett tjockt rökmoln från det brinnande Edsholm.

Då han uttalat dessa ord lät han höra en gäll hvissling. Den tätt sammanpackade folkmassan rörde sig något och innan de med rätta förbluffade danskarne hunno använda sina vapen till en genombrytning, sågo de flera hundra jernskodda pilar och skarpa svärd riktade mot sig. Den allt mera tilltagande

slottsbranden, anlagd af den styrka, som strax efter fogdens afresa med våld gått öfver elfven, dödat Niels Hassing och tillfångatagit de få kvarlemnade försvararne, sade också Herman Gisebar och hans folk, att deras välde tagit ett snöpligt slut. Hans af hat glödande blickar sökte Oluf och Malin och han störtade fram emot dem med höjdt slagsvärd. I detsamma hven genom luften en åt fogden ämnad pil. Den förfelade likväl sitt mål, men träffade i stället pater Dionysius rakt i bröstet. Med en förbannelse på läpparne föll munken baklänges.

Den knektarne omslutande styrkan lemnade åter plats för Peder Ulfsson, som tillika med flere riddare och svenner red fram och uppmanade Herman Gisebar att gifva sig, så framt lifvet vore honom kärt.

Detta lät ej fogden säga sig två gånger isynnerhet som han väl kände Peder Ulfsson. Med kufvadt raseri gick han därför fram och öfverräckte med fästet förut, sitt slagsvärd till Engelbrekts befälhafvare, hvarefter han, tillika med några af sina närmaste blef tagen i fångsligt förvar.

På ett så lätt sätt och tack vare fintligheten hos »kungen i Malöga», hans dotter och Oluf i Naglum blef Peder Ulfsson herre öfver det starka fogdenästet Edsholm, som annars ej skulle kunnat tagas utan svår blodsutgjutelse på bådadera sidorna.

Glädjen vid åsynen af det brinnande slottet gaf sig hos folket, enkannerligen traktens folk, luft i fröjdesånger och sprittande dansar, och när det ändteligen blef klart för alla huru det tillgått med öfverrumplingen, bröt jublet ännu högre ut. Ej allenast Finn Dagsson, utan äfven Malin och Oluf måste visa sig för folket, som, om trängseln ej varit så stor, helst önskat bära dem på sina händer.

Den del af folkmassan, som ej skyndade bort för att se på slottsbranden, utan stannade kvar i Malöga, blef af Finn Dagsson bjuden på förtäring så långt denna räckte, och det uppfördes nu en fest, hvars like aldrig någon förut varit med om.

Under det glädjen öfver den lyckliga befrielsen »stod högt i himmelens sky», uppsteg Peder Ulfsson, förande Oluf vid den ena handen och Malin vid den andra, på en temligen hög kulle söder om byn och midt ibland de der lägrade festliga skarorna.

— Dannemän, talade han med hög röst och den kraftiga stämman hördes af alla, I hafven fått veta, att det är denne unge man, Oluf i Naglum, som har största förtjensten af eder befrielse, ty utan att han kommit till mig och omtalat förhållandet, skulle jag ej kunnat komma hit. Finn Dagsson har också styrt till bröllop åt sin dotter, men det var ej menadt att brudgummen skulle blifva fogden Herman Gisebar, utan just denne kække man, som i rätta ögonblicket ryckte sin brud ur fogdens klor. Och nu vill »kungen i Malöga» att bröllopet fullbordas, fastän det ej sker med en kungens man.

Det var mästern Per, på hvilken man väntat, som nu fick sammanviga den son han ej tordes erkänna, med den fagra Malin. Sällheten lyste ur de nygiftas blickar och så nyter och kry som »kungen» nu var hade ingen på många år sett honom.

I en af gårdens lador hade Herman Gisebar blifvit insatt och från en af dess gluggar kunde han obehindradt se hvad som tilldrog sig på gården och höra Peder Ulfssons tal. Det var också med den djupaste grämelse som han åsåg den nya vigseln och hade han nu haft en pilbåge, skulle Malin säkerligen ej heller blifvit Olufs brud.

Tanken på flykt kom inemot aftonen öfver Edsholms fogde och han trodde sig lätt kunna verkställa densamma vid midnatt, då tröttheten hos de festande öfverväldigat dem. Men hur komma ut? Genom någon af de små gluggarne var omöjligt; återstod endast taket. Och till hans stora glädje var det på ett ställe så söndrigt, att han med lätthet kunde krypa igenom.

Vid gifven tid satte han också sitt beslut i verkställighet. Han kom lyckligt upp på taket, men då han ämnade fira sig ned på ena sidan, brast en af de sparrar han höll sig fast uti och han störtade handlost till marken med ett buller, som väckte en af posternas uppmärksamhet. Förgäfves sökte han att resa sig upp. Ena benet var afbrutet.

I denna ställning funno honom posterna och förde den olycklige under begabberier åter in i ladan. Denna olycka nedslog så Herman Gisebars mod, att han ej vidare tänkte på att fly, utan fogade sig, åtminstone med skenbart lugn, i sitt öde. Den på morgonen tillkallade läkaren förklarade också benbrottet vara af ganska farlig beskaffenhet.

Edsholm förstördes så mycket, att det för den närmaste framtiden blef obrukbart till fästning. Ingen utländsk fogde satte derefter sin fot inom dess murar.

Vid herredagen i Vadstena år 1559 beslöts det, att alla dertill tjenliga fästningar skulle iståndsättas. Detta skedde också med Edsholm eller Naglums sund, som det också troligtvis kallats. Såsom gränsfästning betraktad ansågs den också komma att spela någon roll.

Men huru än de vexlande tiderna förde skilda händelser med sig öfver den här skildrade traktens befolkning, glömde ändock ej de kommande genera-

tionerna sin tacksamma minnesgård åt de personer, som med egen fara räddade deras förfäder undan fortsatt förtryck af Erik XIII:s utländska fogdar, och aldra minst kunde man glömma »kungen i Malöga» och hans fagra och modiga dotter.

III

"TILJA NARVA"

Förestående hedersnamn plägar man gifva den batalj, som den 13 juni 1789 stod vid Porrassalmi (Asksundet) i Savolaks mellan finnarne under befäl af öfverste Gripenberg och ryssarne, anförde af general-löjtnant von Mickelson med underbefälhafvarne, generalerna Rautenfelt, Denizoff, Bersman och Georg Sprengtporten. Här kämpade nemligen i en *sjutton* timmars lång strid 735 finnar, deraf 100 »oexercerade och halfnakne» mot 5,100 ryssar och besegrade dem fullständigt. Den finska styrkan bestod af: 400 man björneborgare, de förut nämnde 100 »oexercerade», 80 savolaksjägare, 30 karelska och 75 nyländska dragoner, samt 50 oexercerade man af karelska dragonvargeringen, med 2 så kallade partikanoner.

Porrassalmi bildar ett ganska starkt pass, beläget i föreningspunkten mellan vägarne från S:t Mickel, Christina och Willmanstrand, samt anses för att vara det mest tjenliga ställe en mindre styrka kan välja då den vill försvara sig. Det bestod af en hög sandås »med sjöar på båda sidor och ett smalt sund, som afskar åsen». Den norra sidan af sundet, der finnarne stodo, var högre än den södra, der landsvägen till Christina gick fram. Från denna sida väntades också ryssarne, hvilka den 11 juni öppnat fiendtligheterna genom att med öfverlägsen styrka och groft artilleri kringräna och spränga den i Kyro by posterade 100 man starka fördelningen, sammansatt af björneborgare

och savolaksare under befäl af major v. Knorring. De båda åsarne voro tätt bevuxna med skog och erbjödo för den skull ypperligt skydd åt både vänner och fiender. På yttersta höjden af norra åsen hade finnarne uppställt de två små kanonerna och afröjt skogen framför och på sidorna om dem, men bakom denna ställning var skogen bibehållen för att tjena försvararne till skydd. På södra åsen midt emot finnarnes kanoner uppförde ryssarne, trots motståndarnes eld sitt batteri. På sidorna om detsamma utdrogs en jägarkedja, dold dels i skogen, dels i husen, hvilka ej kunde förstöras af finnarne.

Den anfallande ryska styrkan bestod af 2,000 lifgrenadierer under befäl af Georg Sprengtporten, 1,900 man af wiborgska regementet, 600 af jägarregementet Suthoff och 600 kosacker och basquirer.

Tidigt på morgonen den 13 juni ankom denna styrka till Porrassalmi, uppkastade genast det ofvannämnda batteriet och började elden med granater och bomber. Finnarne, af hvilka ett stort antal varit utan mat i till och med två dygn och dessutom strapaserade af marscher genom skogarne, blefvo modfällde vid den häftiga skjutningen och ryggade tillbaka, oaktadt skotten merändels gingo så högt att de förorsakade ringa eller ingen skada. Det var klockan 6 på morgonen, som denna kanonad började. De små finska kanonerna svarade så godt de kunde, hvarjemte en liflig eld från handgevären afhöll ryssarne från att gå öfver sundet. Men som både runda skott, ammunition och brandrör började tryta för kanonerna, måste de till slut minska elden. De bud, som redan tidigt sändts till S:t Mickel efter dessa nödvändiga artiklar, dröjde alltför länge.

För att hindra finnarne från att för tidigt fly

undan, posterade kaptén v. Döbeln en underofficer och några dragoner ett par hundra steg bakom styrkan och det lyckades äfven denna bevakning att längs stora vägen återskicka en massa flyende, hvilka af ryssarne togos för ankommen förstärkning.

Löjtnant Ugglå, som förde befålet öfver kanonerna, anmålde slutligen att brandrör fattades och att kanonerna för den skull ej kunde begagnas. Då i detsamma lifgrenadiererna kastade sig öfver bron och stormade uppför höjden, samt de finska kanonerna började föras ut ur redutten, intogos finnarne af all den förskräckelse, som ordet piritetty (vi äro omringade), hvilket här och der hördes, plögade utöfva, och ryggade tillbaka. Det var ett afgörande ögonblick. Högste befälhafvaren, öfverste Gripenberg, hade blifvit sårad af splint och skrot; likaså major Lilljeborg. För att hejda de flyende lät v. Döbeln en af officerarne på finska språket tillsäga soldaterna att kanonerna drogos tillbaka och laddades med drufhagel för att nedskjuta hvar och en, som flydde. Men detta verkade föga och flykten skulle utan tvifvel hafva blifvit allmän, om ej öfverstelöjtnant Aminoff och kaptén Grönvall hade visat en sådan köld och rådighet.

Efter den olycka som drabbat öfverste Gripenberg, hade öfverstelöjtnant Aminoff tagit befålet. Han och major Jägerhorn gjorde allt hvad i deras förmåga stod att hindra flykten och oredan, men allt deras bemödande skulle nog ha varit fåfångt, om ej kaptén Grönvall kommit dem till hjälp. En deltagare i denna strid, »unge Brakel», säger derom: »Grönvall med sin vanliga rådighet och sitt lugna mod skyndade efter björneborgarne och ropade med en dundrande stämma: »halt!» Han blef lydd. »Låt ej skamligt

fånga er», skrek Grönvall, »vänd om, vi skola slå ryssarne». Dessa ord verkade: vända om och med blixstens hastighet kasta sig på fienden, var ett ögonblicks handling. Med bajonetter och gevärskolfvar möttes de oppför backen sträfvande ryssarne. Intet skott hördes; det var ej mer någon vanlig strid, men ett vildt mördande; döda högades eller kastades trilande ned i sjön.» Af dessa hade likväl mellan två och tre hundra ryssar sjelfmant kastat sig ned och låtsade vara döda när de éj sågo någon utväg att undkomma blodbadet. De blefvo gjorda till fångar.

En annan författare, von Döbeln, säger deremot att finnarne »mottogo fienden med friska skott», hvilket också torde vara det riktigaste, alldenstund ammunition för handgevären ännu ej helt och hållet saknades. Efter den afslagna stormningen stannade ryssarne vid foten af åsen, ungefär 20 steg nedanför sina besegrare och sköto ifrigt men alldeles för högt att verkamt träffa.

Om general Sprengtporten, som anförde lifgrenadiererna, berättas följande: Innan han öfvergick till ryssarne hade han varit chef för savolaksarne och såsom sådan gifvit dem de så kallade sprengtportenska studsarne, utmärkta för sin träffsäkerhet och förmåga att skjuta långt. Då nu några af savolaksarne saknade kulor, togo de uniformsknappar och lade i piporna. En dylik knapp sårade Sprengtporten i låren, och säges han då på finska hafva utropat:

— Omat kaijrat puurivat (Egna hundar ha bitit mig!)

Det var under kanonelden, som v. Döbeln erhöill sin bekanta kontusion i pannan, hvilket sår tvang honom att sedan hela sitt återstående lif bära det

historiskt ryktbara jernbandet. Ofvan nämnde Brakel berättar derom:

»Återkommen till redutten väcktes min uppmärksamhet på en officer, klädd i arméns uniform, som sades vara brigad-adjutanten Döbeln . . . En granat flög nära öfver redutten: Folket hukade sig ner för det fräsande ljudet. »Huka er inte!» skrek herren, jag gapade på. Strax derefter träffades min man i pannan af en förflugen gevärskula, som studsade ur såret. En ström af blod flöt ut. Med högra handen slog han sig för pannan, den venstra kastade han om min hals. Jag fattade honom om lifvet och utan att vackla sprang han med mig ut ur redutten; jag förde honom vidare ned till däliden, der jag visste fältskären vara. Under vägen mumlade han något för sig sjelf, som jag tyckte en bön eller välsignelse. När jag skildes från honom, kramade han min hand och sade: »tack, min vän, om jag lefver, skall jag minnas er.» Sådan var min första bekantskap med general v. D.»

För att ryssarne ej skulle fatta mod af de finske blesserades skrik och jemmerrop tillsades de friske att modigt hurra. Ryssarne, som redan erhållit en mängd dödsskjutne och sårade, hvilka betäckte platsen mellan den nu återtagna finska redutten och bron öfver sundet, togo dessa hurrarop såsom en följd af erhållen förstärkning, hvadan general Mickelson lät blåsa till reträtt. Striden var därför ännu ej slut, ty från husen på södra åsen och från der stående batteri underhöllo ryssarne en mördande horisontal kanon- och musköteld mot den norra åsen.

Vid tolfte tiden ankom slutligen, påskyndad af major Tigerstedt, som under den hetaste striden två gånger ridit till S:t Mickel, den begärda ammunitionen. Hade

den hunnit fram före eller under den första stormningen, skulle ryssarnes förlust och nederlag blifvit ännu större. Från sitt batteri och husen fortsatte emellertid ryssarne hela eftermiddagen sin eld utan att våga ånyo gå öfver sundet och finnarne besvarade den efter bästa förmåga och på ett lyckligt sätt.

De finska krigarne hade naturligtvis hunnit blifva uttröttade af den sjutton timmars långa striden och ovisst är, om de ej varit tvungna att lemna platsen, så framt ej förstärkning i rätt tid ankommit. Vid sex-tiden på eftermiddagen frammarscherade nemligen under flygande fanor och klingande spel Österbottens regemente, som denna och dagen förut gjort en marsch på sex och en half mil.

Vid åsynen häraf förlorade ryssarne all lust att vidare mäta sig med finnarne. De bröto oförtöfvadt upp och skyndade bort på vägen till Christina, hårdt förföljda af segervinnarne öfver en half mil.

Den ryska förlusten i denna strid uppgick till 22 officerare samt mellan sex och sju hundra man; den finska till sju officerare och omkring etthundra-åttio man.

Frukterna af denna lysande seger blefvo likväl ej stora. Genom sin öfverlägsenhet lyckades det slutligen fienden att kringgå passet vid Porrassalmi och således tvinga dess hjeltomodige försvarare att retirera först till S:t Mickel och derefter till Jorrois. Men oaktadt denna motgång skall dock alltid striden vid Porrassalmi, der finnarne genom sitt slutliga mod och tapperheten hos deras anförare besegrade en nära nog sju gånger så stark motståndare, räknas till en af de förnämsta bragderna i finska krigshistorien, ett »lilla Narva».

II.

D A G A.

1.

Allt sedan den farliga Dackefejden skakade Gustaf Vasas thron, och föranlät Sveriges befriare att till och med allvarligt tänka på att begifva sig ur riket för den otacksamhet han ansåg sig röna genom ofvan nämnde uppror, hade något varaktigt lugn ej herskat i Småland under åren från nämnde Dackefejd ända till inemot trettioåriga krigets begynnelse. Dynin-garne efter det vidt utgrenade upproret fortplantades från föräldrarne till barnen och från de röfvarhålör, som Dackes män fördolt sig uti, och som hufvudsak-ligast voro belägna i Vissefjerda, Madesjö, Arby, Mor-torps och Thorås socknar af Södra Möre härad, ström-made ånyo en vild skara plundrare och stigmän ut öfver landsbygden och föröfvade de gröfsta våldsam-heter mot bofaste bönder, herremän och de resande, som kommo i deras väg.

Dessa förvildade skaror hade, såsom det finnes att läsa i Kastlösa kyrkbok (på Öland) och hvilket Sylvander berättar i sin »Kalmar stads och slotts historia», beslutit att »mörda alla främmande herrar och knektar i riket och sjelfva intaga makten, äfven den konungsliga, och inrätta ett herradöme.»

För att ännu mera reta allmogens sinnen mot den svenska regeringen och konungen, uppehölo sig danska och polska uppviglare hemligen i Kalmar-trakten och underbläste med all makt den växande oron, som ej var särdeles svår att uppjaga, under-hålla och öka, alldenstund innevånarne längtade efter

äfventyr, stråtröfveri och sjelfrådighet. De fordna krigen med Danmark och Polen hade också gifvit allmogen smak för all den laglöshet, som var en följd af dem och gjort dem uppstudsiga, när lagen efter freden skulle tillämpas.

De polska uppviglarne kallades också af Gustaf Adolf för »polska spyflugor» och han tillskref dem mera än danskarne, orsaken till all den oro, som var rådande i Södra Möre härad.

Det är under detta svåra, men lyckligtvis korta uppror, som kunnat blifva en annan Dackefejd, om ej en knektstyrka, uppgående till öfver tre tusen man, legat vid Kalmar och alltså genast kunde användas till upprorets dämpande, som nedanstående händelser tilldraga sig.

Icke långt i söder från Madesjö kyrka ligga bredvid hvarandra omkring ett dussin större och mindre sjöar. En bland de största är Dackebosjön, vid hvars norra ända Dackebo är beläget. Troligt är att det är samma gård, som den beryktade Nils Dacke innehåft, och att den, likasom sjön, efter honom fått sitt namn.

Dackebo egdes vid tiden för denna skildring af en släkting till den ofvan nämnde beryktade upprorsmannen. Han hette Ingel Dacke och var, enligt häfderne en stor mandråpare, hvaraf framgick, att han på intet sätt skiljt sig från sina föregångare inom släkten. Landtprofossen (landsfiskalen) hade också länge slagit sina krokar omkring honom, för att få honom fast och införpassa honom till Kalmar slott, men han lyckades alltid att slingra sig undan, och

bäst som han spårades på Dackebo, var han på den gård han också egde i Mortorp, sydost om Madesjö.

Men då upproret nu bröt ut i full låga, skyndade Ingel Dacke med sina stråtröfvare fram till Dackebo, der han anställde jagt efter den af honom så grundligt hatade landtprofossen, som bodde invid Madesjö kyrka. Knappt hade han anländt till Dackebo, förrän en ansenlig hop röfvare och mördare, som lyckats bryta sig ut från sina fångkistor, sällade sig till honom. Deras anförare, vid namn Jon Stinn, hade förut varit en af Patrik Redvens invid Kalmar förlagda knektar. Uppviglade och lystne efter byte, gjorde en stor del af dem uppror mot sin öfverste och det öfriga befälet, samt skyndade nedåt södra Möre, der de visste, att de skulle finna många och ifriga anhängare i der boende allmoge. Deras förmodan bedrog dem ej heller och inom några dagar var resningen i full gång.

Under det de vilda sällarne under skrål och tjut, liknande hungriga vilddjurs, tågade norrut mot kyrkan, höllo sig Ingel Dacke, Jon Stinn, Magnus Getaskalle från Österhult i Mortorp och Pepperrota-Peter från Baggetorp i Vissefjerda, ett godt stycke efteråt.

— Du har allt goda ögon till profossen, du, menade Pepperrota-Peter och blinkade förstulet åt Magnus Getaskalle.

— Skulle jag inte det, då? inföll Ingel Dacke vred. Ej nog med att han slår efter mig därför att jag för ett par månader sedan slog ihjäl vår snikne och högmodige fogde, nu har också hans ende son Malte gått och kollrat bort min enda dotter, Daga, så att hon är alldeles galen i honom. Hon hvarken sofver eller äter och när hon kan komma ut, så skyndar hon ut för att...

— Det måtte väl inte vara svårt att få bugt med den der pojken, afbröt Magnus Getaskalle och knöt händerne. Jag har sjelf en gås oplockad med honom sedan förra året och träffar jag honom, skall jag . . .

— Tyst, jag hör hästtramp, svarade i detsamma Pepperrota-Peter och smög sig till sidan af vägen. De öfrige följde hans exempel.

— Det är herr Seved till Flyebo, hviskade snart Jon Stinn till Ingel Dacke. Jag känner honom väl.

— Han är ju en af kungens män? inföll Pepperrota-Peter, som fått sitt öknamn deraf, att han en gång stulit en massa af denna rotväxt.

— Ja, och dertill af utländsk härkomst, svarade Jon Stinn.

— Sannt, mumlade Ingel Dacke. Han skall ej komma lefvande härifrån.

Herr Seved till Flyebo kom ej heller med lifvet ifrån denna plats. Både han och hans båda tjenare blefvo på det ömkligaste mördade och deras lik nedkastade i en lergrop ej långt ifrån vägen.

Liknande ohyggliga händelser inträffade under denna oroliga tid nästan dagligen i de stora skogarne och på landsvägarne. Osäkerheten gick slutligen så långt, att ingen af konungens vänner vågade sig ut med mindre än att han följdes af en manstark eskort.

— Nu till landtprofossen innan han hinner komma undan den karnaljen, skrek Ingel Dacke sedan de tre morden voro fullbordade. Och under vilda hotelser skyndade den laglösa flocken öfver åkrar och ängar, nedtrampande säden och brännande de stugor, som lågo i deras väg, fram mot Madesjö kyrka.

2.

Den vilda svärmen hade knappt hunnit lemna Dackebo, der endast den vackra Daga var ensam hemma, förrän några karlar, vigt hoppande öfver gärdesgårdar och stenvägar, skyndade fram till gården.

En reslig yngling med ett frimodigt och vackert utseende, sprang i spetsen, ryckte häftigt upp gårdsgrunden och befann sig snart, långt framom de öfrige, som på hans vink stannat utanför, i afsigt att efterse om några af de borttågande våldsmännen skulle återkomma, på förstugubron.

Vid det buller, som uppstod vid hans plötsliga ankomst, öppnades dörren försigtigt och Daga stack ut hufvudet. Men då hon fick syn på Malte, ty den unge mannen var just den af Ingel Dacke så grundligt hatade landtprofossens son, följde snart hela kroppen efter och det dröjde ej många ögonblick, förrän hon med ett glädjerop låg vid den unge mannens bröst.

— Hvar har du varit under så många dagar? sporde hon, då hon väl infört Malte i hvardagsstugan.

— I Kalmar.

— Är det sannt, att der blifvit uppror bland en del knektar?

— Ja, det är röfvaren Jon Stinn, en grym karl, som i samråd med polska och danska uppviglare lyckats förmå Patrik Redvens manskap till affall, men, fortfor han med öfvertygande stämma, herr Gustaf Horn, en bestämd och kraftig man, har tagit öfverbefälet, sedan han nu kommit hit ned med tre hela regementen norrlandsknektar, och nu hoppas vi att

banditerna snart skola bli kufvade. Men, fortsatte han och betraktade den unga flickan med bekymrade blickar, svara mig nu sanningsenligt på en fråga.

— Já, fråga, du!

— Är din far med upprorsmännen?

— Ja.

— Malte gick en stund häftigt fram och tillbaka öfver golfvet. Han var synbarligen ett rof för de mest stridiga känslor. Slutligen stannade han framför Daga, betraktade henne återigen med sorgsna blickar och utbrast, under det han fattade hennes båda händer:

— Hur tror du att detta skall sluta?

Daga svarade ingenting på en lång stund. Men ju mera hon såg på Malte, desto mera ängslig blef hennes uppsyn. Till slut kunde hon ej tiga längre, utan sade:

— Jag anar, hvad du menar. Du syftar på min far. Ja, Gud beskydde honom, slutade hon och vred ängestfull sina händer.

— Det må du väl säga, Daga, svarade Malte allvarsamt, ty faller han i kungstruppernas våld, så är han förlorad? Men, nu skola vi ej tala mer derom, utan önska att han måtte komma undan. Orsaken hvarför jag kommit hit, är att taga dig med mig till . . .

— Ensam, afbröt Daga och såg på Malte med underliga blickar.

— Jag har med mig fem handfasta karlar och om vi skynda oss, så är det en möjlighet, att vi kunna hinna fram till min faders gård, der vi äro säkra.

Daga var genast beredd att följa och lång tid

hade ej hunnit gå till ända, förrän hon i Maltes och hans kamraters sällskap lemnat hemmet.

Men knappt hade de försvunnit bakom ladugårdsknuten, förrän Nils, Dackes gårdsdräng och rival till Malte, dök upp vid ena stugknuten.

— Jaså, du gick med honom, mumlade han och knöt våldsamt händerna. Nå, nå, jag hinner dig nog.

Efter dessa ord skyndade gårdsdrängen bort. Hans mening var att hinna upp Ingel Dackes trupp innan Malte och Daga fått ett allt för stort försprång.

3.

I närheten af det ställe, der landsvägen, som löper söder ut från Madesjö kyrka, går öfver den lilla Madesjöån, bodde landtprofossen Birger Stjerna. Han var en medelålders karl med ett fast och okufligt sinne, varmt tillgifven konungen och hatare af alla försök att minska hans anseende.

För skälmar och missdådare var han också en skräck, ty driftig och outtröttlig som han städse var, gaf han sig ej förr, än han jagat dem i fällan och införpassat dem till Kalmar slott. Men Ingel Dacke kunde han ej få bugt med, och han måste till slut erkänna, att det var den slugaste och farligaste skälm, han någonsin slagit efter.

Underligt var det således ej att Birger Stjerna dag efter dag blef vid svårare humör, då Ingel Dacke ständigt undkom honom. Underrättelsen om, att

Malte älskade missdådarens dotter, gjorde också sitt till att ännu mera förbittra landtprofossens lif. Han tog Malte i svår upptuktelse, men fick ständigt detta svar på alla sina föreställningar.

— Jag håller Daga kärare än mitt lif, och vore hennes fader en ännu större missdådare, skulle jag ändock taga henne till äkta, ty ej rår hon för att gubben Ingel är så svår. Verlden är också stor, fader, och . . .

— Tig, pojke, jag orkar inte längre höra ditt dumma prat, afbröt landtprofossen vred. Men vänta bara till dess du får se den skälmen Ingel dingla i galgen, då torde allt ditt envisa sinne mjukna något.

Dermed var också talet om Daga slut. Kort derefter försvann Malte från hemmet och kunde ej anträffas, hur mycket Birger Stjerna än letade efter honom. Det var då han befann sig i Kalmar.

— Märkvärdigt, att inte pojken kommer hem snart, mumlade Birger Stjerna för sig sjelf, under det han oroligt vandrade fram och åter mellan boningshuset och gårdsgrinden. Någon olycka kan väl ej ha drabbat honom.

Birger Stjerna hade knappt hunnit få sista ordet öfver läpparne, då en af bönderna från Göstorp kom rusande med andan i halsen fram till gården.

— Hvarför kommer du så der alldeles som ett yrfä, Jesper? sporde landtprofossen.

— Ingel Dacke är på orten, ropade Jesper och kippade efter andan.

Birger Stjerna hoppade till.

— Nå, då skall han inte undgå mig denna gång, skrek han till.

— Akta dig bara, herre! varnade göstorpren.

Dacke har mycket folk med sig och deribland ej så få af de knektar, som i dagarne rymt från Kalmar.

Åter hoppade Birger Stjerna till och bleknade märkbart då Jesper fortsatte:

— Ett helt regemente har gjort uppror och sällat sig till de oroliga bönderne.

— Hvad är det för ett regemente?

— Patrik Redvens, har man sagt. Och jag vet bestämdt, att Ingel Dacke är på väg hit för att utkräfvä hämnd af dig därför att du så länge spanat efter honom.

Birger Stjerna var ingen orädd karl, det hade han flera gånger bevisat, men ändock kunde han ej hindra att en lätt rysning genomilade hans leder vid tanken på alla de grymheter, som de vilda sällarne tvifvelsutän skulle begå om de påträffade honom. Efter ett kort betänkande sade han för den skull till Jesper:

— Det vore kanske bäst att fly undan.

— Så tror jag också.

— Men hvarthän? sporde landtprofossen.

— Ja, vet du, herre, den frågan kom mig för tidigt uppå, inföll Jesper. Men låt mig tänka efter. Skulle du ej kunna gömma dig i kyrkan . . .

— Nej, nej, afbröt Birger Stjerna. Om de finna att jag undanstuckit mig der, skola ej dessa vilddjur i människogestalt ens akta templets frid och jag vill ej att Guds hus skall oskäras af de uslingarne.

— Kalla då tillsammans så mycket folk du kan och försvara dig till dess hjälp hinner anlända. Konungens trupper äro troligtvis ej långt borta.

— Du sade ett ord, som jag vill taga fasta på, menade Birger Stjerna. Utan mina tre tjenare har

jag sex handfasta karlar till på gården och du, Jesper, öfvergifver mig väl ej?

— Nej, herre, svarade den redlige bonden och såg landtprofossen trohjertadt i ögonen. I kunnen lita på mig som på er sjelf.

— Godt, utbrast Birger Stjerna, då skall jag med Guds hjälp trotsa den vilde Dacken. Vapen, kulor och krut har jag i öfverflöd och det skall nog inte bli upprorsmännen så lätt att bryta sig igenom den nya dörren i min stuga. Se der, ja! Der komma karlarne hem från arbetet redan, och alldeles som efterskickade och . . .

— Nej, som jagade, afbröt Jesper.

Och han hade rätt. Bakom de obeväpnade arbetarne, hvilka sprungo undan allt hvad de förmådde, syntes en flock andra män, skjutande och hotfullt svängande sina vapen. Det var Ingel Dacke och hans folk, som nalkades i afsigt att utkräfva en blodig hämnd på Birger Stjerna.

Dennas tjenare och arbetare hade dock lyckligtvis i så god tid fått sigte på rövvarflocken, att de hunno fram till gården en god stund före densamma. Med få ord berättade landtprofossen, hvilka de anfalande voro och hvad han och hans folk hade att vänta, om de ej satte sig till motstånd. Alla ropade för den skull med en mun att de ville försvara sig och sin husbonde till sista blodsdroppen.

Birger Stjerna styrde därför hastigt och med vana om försvaret. Sedan dörren väl blifvit tillsluten, placerades så många som kunde, vid fönstren; resten stod i reserv och laddade gevären. När allt sålunda var ordnad gjorde Birger Stjerna en kort men kärnfull bön, som ännu mera eldade modet hos hans män.

— Var nu vid godt mod, tröstade Jesper. Först öfver våra lik skall Ingel Dacke komma åt dig.

Birger Stjerna tryckte varmt den redlige göstorsbondens hand och svarade så högt att alla kunde höra det:

— För mig sjelf är jag alls icke orolig, så länge jag har eder hos mig, men då jag ej vet om Malte är i lifvet eller ej, så...

— Malte, afbröt en af tjenarne, han reder sig nog.

— Ja, inföll en annan, skulle han ej kunna reda sig, då vore det ej ens lönt för någon annan att försöka.

— Herre, inföll nu en tredje, jag tror att du kan vara lugn för din son, ty han är nu utan tvifvel i Kalmar.

— I Kalmar! utbrast landtprofossen. Hvad säger du?

— Sanning, herre. Då du var så hård emot honom och Daga beslöt han sig för att gå dit bort. Jag talade med honom samma dag han gick.

Birger Stjerna svarade ej härpå. Sinnesrörelserna blefvo honom för öfvermäktiga och han lutade för några minuter det tunga hufvudet mot väggen. Han syntes till en början alldeles tillintetgjord. Men hastigt bemannade han sig; elden i hans ögon brann klarare; fingrarne knöto sig med mera kraft omkring slagsvärdet och han ämnade just ställa en ny uppmaning till sitt folk, då en stark stämman utifrån hindrade honom.

— Birger Stjerna, skrek Ingel Dacke med ilsken stämman, vågar du komma ut, så att jag får tala med dig?

— Ja, med dig, mördare, har jag visserligen mycket otaladt, svarade landtprofossen, men jag vill

vänta ännu en tid till dess du ytterligare rågat måttet på dina ogerningar.

— Jag gifver dig lejd om du kommer hit ut, ropade Dacke.

— Hvad tror du din lejd är värd, ljöd Birger Stjernas svar i hånfull ton. En stigman och skogs-röfvare som du är, håller aldrig hvad han lofvat, så framt det ej gäller att stjäla i kyrkor eller öfverfalla fredliga resenärer. Nu har du sällat dig till de upp-roriske knektarne och är då så mycket mindre att tro. Men, gå nu bort härifrån, slutade Birger Stjerna och lade särskildt tonvigt på de sista orden, *annars låter jag mitt folk skjuta ned dig som en hund, ty bättre förtjenar du inte.*

Utom mynningen af landtprofossens bösspipa, pekade i detsamma flere andra dylika mot Ingel Dackes bröst.

Svärjande måste han för den skull draga sig tillbaka. Då han återkom till sitt i det närbelägna skogsbrynet väntande folk, möttes han der af sin förut nämnde gårdsdräng, Maltes rival, som berättade om Dagas flykt med landtprofossens son.

Ingel Dacke hörde, till utseendet lugn, drängens berättelse till slut. Men derefter tog hans raseri ut sin rätt.

— Om jag gjorde rätt skulle jag låta hänga dig, fege stackare, skrek han. Hvarför sökte du ej hindra min dotters flykt?

Den af rädsla skälvande drängen kunde ändt-ligen svara:

— Hvad kunde jag förmå mot sex man? Det var för att underrätta . . .

— Tig karl, afbröt Ingel Dacke och stampade i marken. Tag ditt gevär och ställ dig med i ledet.

Här skall bli annan dans af. Landtprofossen kan ej hafva så mycket folk hos sig. Låt nu se att vi sigta väl och taga skydd af stenvuren. Framåt!

4.

Daga var ingen bortskämd och bortklemad flicka. Mer än en gång hade hon måst vara fadren behjelp- lig vid arbetet och hade för den skull alls ingen svårighet att uthärda mödor, för hvilka hennes kön egentligen ej är skapadt. Hurtigt följde hon der- för Malte och hans kamrater och återfick snart sitt af naturen glada lynne, så att hon mer än en gång narrade de allvarsamme männen att dra på smilbandet.

Men, hur stark hon än var, skulle dock till slut hennes krafter vekna. Malte såg detta af skiftningen i hennes anlete och slog därför armen om hennes midja för att understödja henne.

— Inte ännu, hviskade hon. När jag blir riktigt trött får du hjälpa mig.

Öfver stockar och stenar, gården, ängar, sumpiga trakter och genom skogar gick oafbrutet färden. Mer än en gång var Daga färdig att sjunka till jorden, men förtviflan höll hennes krafter uppe. Slutligen kunde hon ej gå längre. Utan att yttra ett enda ord, blott med en svag qvidan, sjönk hon ned på en tufva.

— Store Gud, har du blifvit sjuk? ropade Malte och sjönk ned bredvid henne.

— Nej, svarade hon, men jag känner mig så trött.

— Det är lätt hjälpt, inföll en af karlarne. Torpar-Greta bor inte långt härifrån och om vi göra en bår, så går det nog lätt att bära henne dit.

— Men, inföll en annan, hör inte Greta till upprorsmännen?

— Nej.

— Så har jag hört.

— Då har du hört galet, så mycket vet jag.

Båren, som förfärdigades af grenar och löfrika qvistar, var snart i ordning och männen turade om att bära densamma.

Torpar-Greta bodde midt inne i skogen ej långt ifrån Birger Stjerna. Det blef därför tal om att först som sist fortsätta färden fram till Maltes far, men detta hindrades af Greta sjelf, som stötte på tåget under det hon var ute för att samla bränsle. Så snart hon af Malte fått veta orsaken till Dagas flykt, utbrast hon:

— Hvila då natten öfver hos mig. Vål är stugan trång, men om sämjan är god, så få vi nog rum der inne.

Gretas anbud blef med glädje mottaget isynnerhet af Malte, som önskade att Daga skulle få hvila ut ordentligt. Hon sof också godt den natten i följd af de ansträngningar hon måste utstå under den besvärliga marschen dagen förut.

Just som flyktingarne stodo i beredskap att åter bryta upp, störtade Gretas adertonårige pojke, som varit i kyrkbyn sedan föregående dag, fram och skrek:

— Upprorsmännen ha öfverfallit landtprofossen!

— Hvad är det du säger, pojke, ropade Malte och grep budbäraren så hårdthändt i armen, att han vred sig som en mask.

— Jag säger sanning, jemrade sig pojken.

— Har du sett det, då? inföll Greta och gaf Malte ett tecken att släppa pojken.

— Ja, visst har jag det.

— Nå, förtälj då hvad du sett, befallde Malte med tilltvunget lugn.

Pojken berättade följande:

— Jag skulle just gå hem, då jag såg landtprofossens folk eftersatta af en annan flock, i hvars första led Ingel Dacke befann sig och . . .

— Min far, utbrast Daga häpen.

— Ja, just din far, svarade pojken.

— Drag dig nu väl till minnes, förmanade Greta. Kanske att du sett galet?

— Nej, ljud pojkens tvärsäkra svar. Mor vet att jag har goda ögon.

— Forsätt då din berättelse, bad Malte.

Pojken fortsatte:

— Jag kunde tydligt se att Ingel Dacke talade med landtprofossen, men hvad de sade, det hörde jag naturligtvis inte. Efter samtalets slut började Dackes män att skjuta och från herr Birgers hus sköt man lika skarpt. Då tordes jag inte dröja längre utan sprang hem.

Det uppstod nu en ordstrid mellan Daga och Malte, som naturligtvis genast ville med sina mäns tillhjälp ila fadren till undsättning. Daga ville nemligen följa med, men afråddes af Malte och tillråddes i stället att qvarstanna hos Greta, der hon kunde vara i säkert skydd.

Men, ehuru äfven Greta instämde i Maltes yrkande var den unga flickan likväl bestämd i sin föresats och med tårar i ögonen sade hon till slut!

— Malte, du kan väl ej missunna mig att vara hos min far om någon olycka skulle träffa honom?

— Men, om du sjelf skulle råka illa ut? sporde Malte.

Men Daga svarade med full förtröstan:

— Hvad tror du, att de skola göra mig? De slåss väl icke mot qvinnor?

Nu tog Greta till ordet:

— Du är envis liksom alla fruntimmer, utbrast hon med lätt förtrytelse. Äfven om de ej vilja göra dig något illa, så kan det ju lätt hända att någon kula af misstag hinner fram till dig. Sådant har man förut sett!

— Du hör nu hur klokt Greta talar, inföll Malte. Stanna du här och . . .

— Nej, afbröt Daga med så bestämd röst, att Malte ansåg det ej vidare lönt att söka öfvertala henne. Efter ett hjertligt afsked från Greta, som ej slapp sin pojke förrän han fick följa med, lemnade flyktingarne torpet.

Upprorsmännens första anfall hade utan förlust för Birger Stjernas folk blifvit afslaget. Af de anfallande hade bland andra Ingel Dackes gårdsdräng och Maltes rival fallit. Straxt efter honom stupade Pepperrota-Peter.

— Det blir allt svårt att taga dem med våld, yttrade Jon Stinn och såg nedstämd ut.

— Jag vet ett sätt, inföll Magnus Getaskalle.

— Fort fram med det, uppmanade Dacke.

Getaskalle svarade:

— Vi tutta helt enkelt eld på landtprofossens näste.

— Ett bra sätt, jublade Dacke och Jon Stinn och alla de andra instämde.

Men när det skulle bli allvar af, ville ingen gå i spetsen, ty det mottagande de förut rönt hade till ganska stor del nedslagit deras mod.

Hånfullt sade därför Ingel Dacke:

— Du, Getaskalle, som alltid skrutit öfver din tapperhet, kan väl alltid gå i spetsen.

Magnus Getaskalle fann sig stucken af det hån, som låg i Dackes ord och svarade därför:

— Är det så, att du misstror mig, så...

Han fick ej ens sluta, ty ett hurrarop afbröt honom.

Detta hurrarop kom från Birger Stjernas lilla skara, som på landtprofossens uppmaning gjorde ett utfall och i en handvändning fördref en del af de upprorsmän, som fattat posto på gården.

Jon Stinn och Dacke störtade visserligen fram i spetsen för sitt folk, för att hjälpa de sina, men de kommo för sent. Efter väl förrättadt värf hann Birger Stjerna och hans tappre att åter intaga sina trygga platser i byggnaden.

Det var härunder som Malte och hans följeslagare smögo sig fram i upprorsmännens rygg.

Ryckande till sig alla de brännbara ämnen de kunde öfverkomma stormade de upproriske med Magnus Getaskalle i spetsen fram mot byggnaden.

Försvararne märkte nu tydligt hvad deras afsigt var och Birger Stjerna uppmanade för den skull sitt folk att skjuta ned dem, som buro halmbördorna. Först föll Getaskalle och hans varma blod sprutade Jon Stinn rakt i ansigtet. Straxt derefter träffades Jon af en kula i ena armen och då han ville resa sig upp, af en dylik i venstra benet.

Men Ingel Dacke gick ännu osårad och uppmuntrade flitigt sitt folk.

Snart lyckades det att få upp ett par brinnande halmknippor på taket, och då försvararne ej kunde komma dit upp för att släcka dem, måste de tänka på någon annan utväg till räddning.

Taket stod snart i ljusan låga och upprorsmännens jubelskri hördes vidt omkring.

— Vi måste försöka att slå oss igenom, sade slutligen Birger Stjerna.

— Ja, bättre att dö med vapen i hand än levande falla i deras klor, menade Jesper från Göstorp och alla de öfrige instämde deri.

Sagdt och gjordt. Sedan hvar och en tryckt hand med Birger Stjerna och lofvat att stå eller falla skedde utfallet.

Detta var så våldsamt, att upprorsmännens led till en början vacklade. Uppmuntrade af Ingel Dacke fattade de likväl åter stånd.

Kampen man mot man blef mera vild för hvarje minut. Den lilla gården sköljdes af blod. Ingen par-don gafs och ingen begärdes heller.

Just härunder var det som Malte, hvilken med sitt folk legat på lur bakom upprorsmännen, störtade fram. Detta oväntade anfall utbredde ej så liten förskräckelse hos Ingel Dackes folk. Men när det snart blef synligt hvilken obetydlig styrka det var, repade Dackes folk mod.

Ingel sjelf varseblef snart Malte Stjerna.

— Hvar har du min dotter! skrek han och störtade fram och innan Malte hann kasta sig undan, pekade spetsen af Ingels svärd mot hans bröst. I nästa sekund skulle det träffa.

Men det träffade istället ett annat bröst, nemligen Dagas.

När den unga flickan såg den fara, i hvilken

Malte sväfvade, kastade hon sig utan besinning emellan. Hennes varma blod öfverstänkte både fadren och den älskade.

I dessa kritiska ögonblick och medan båda partierna stodo förstummade öfver hvad som skett, hördes plötsligt hästtramp från vägen. Horns ryttare sprängde fram och länge dröjde det ej, förrän upprorsmännen dels voro nedhuggna, dels fängslade.

Det sår, som Daga erhållit, var ej farligt. Efter några veckor tillfrisknade hon och kort efter det upproret blifvit dämpadt stod Maltes och hennes bröllop i Madesjö kyrka.

Men minnet af hennes kärlek, som varit så stark, att hon till och med velat offra lifvet för den älskade, fortlefde länge ej blott inom Madesjö, utan äfven inom närgränsande socknar.

FYRA BERÄTTELSE

AF

J. O. ÅBERG.

- I. Bälinge Länsman.
- II. Daga.
- III. Lilla Narva.
- IV. Kungen i Malöga.

STOCKHOLM,
F. C. ASKERBERGS FÖRLAG.

FYRA BERÄTTelser

J. O. ÅBERG

- I. Blandt Lästarna
- II. Dag
- III. Alla Nätter
- IV. Klapan i Mågan

STOCKHOLM
ASSOCIATIONS-BOKTRYCKERIET
1887.

I.

BÄLINGE LÄNSMAN.

M

BÄLINGS LÄNSMAN.

ALMUNDA
FÖRVALTNINGEN

r
f
s
h
h
t
l
c
k
a

— Jesses, Anna, är det sannt hvad folket i byn pratar?

Den sålunda tilltalade unga flickan såg upp från spinnrocken och sporde, under det hennes kinder öfverdrogos af den förrädiska rodnaden:

— Hvad är det man pratar, mor?

Den osäkra stämman borgade dock för, att dess egarinna nogsammt anade, hvad frågan gällde, och barmens våldsamma höjning och sänkning gaf också till känna den oro som bodde derinom.

— Hvad man pratar om! utbrast mor Brita och gjorde en tvärknyck på nacken. Jo, ingenting mer och ingenting mindre, än att du haft dina möten med Sven, tokiga Malenas pojke. Är det sannt?

Och när Annas mor, nämndemansenkan och den rikaste bondhustrun i Bälinge, ungefär 3 mil nordost från Nyköping belägna socken uttalade denna fråga, spände hon sina skarpa blickar i sin vackra dotter, liksom ville hon försöka läsa ända ned i djupet af hennes hjerta, der, enligt föreställningen, de hemligaste tankarnas bostad finnes.

Anna kände med sig sjelf, att det ej skulle vara lönt att svänga sig ifrån saken och hon svarade för den skull med så fast röst, hon under närvarande kinkiga omständigheter kunde bibehålla:

— Ja, mor, det är sannt.

Ehuru Brita Jansson, så hette nämndemansenkan, anade att hon skulle få detta svar, ty äfven hon tyckte

sig ha märkt, att Anna och Sven om söndagarne på Bälunge kyrkvall kastade kärliga blickar på hvarandra, fast hon ej velat säga något förrän de ungas förhållande, tack var Squaller-Lisa, blifvit ett allmänt samtalsämne i Höknäs by, ryckte hon likväl till, då hon erhöll dottrens rättframma svar. Rikedomshögfärden å ena sidan och kärleken till sitt enda barn å den andra kämpade en stund om herraväldet i enkans själ, men slutligen segrade den först nämnda, åtminstone för tillfället.

— Anna, sade hon med en stämma, som hon förgäfves bemödade sig om att göra stadig, du är mitt enda barn, och enligt svensk lag är du ensam arftagerska till allt, som blir efter mig. Du vet att din far var en styf karl och därför blef han äfven vald till nämndeman, en syssla, som ganska många eftersträfva. Hans käraste tanke var alltid att få se dig väl gift med en man med något anseende, men gubben min fick ej upplefva den dagen, fortfor mor Brita under det en tung suck höjde hennes bröst. Du är nämndemansdotter, Anna, och har således rättighet att sitta bredvid klockardöttrarne, de der högmodiga slynorna, och blir du såsom jag har tänkt mig, gift med länsman Plågstedt, så kan du taga plats närmast prostfrun. Det vore allt att snäsa till dina bekanta, tror jag.

Redan i början af modrens tal hade Anna gått fram till ett af fönstren, hvarifrån man hade en präktig utsigt åt Östersjön. Höknäs låg nemligen, och ligger ännu, fast namnet blifvit förändradt till Öknäs, ytterst på den breda landtunga, som åtskiljer de båda vikarne, Hålsfjärden i norr och Trindelen i söder.

Lutad mot fönsterkarmen blickade den unga flickan tankfull ut öfver hafvet och hennes ögon sökte till välkomna hvilopunkter den ena holmen efter den

andra. Modrens rosenfärgade beskrifning öfver det företräde, som en nämndemansmor hade framför en vanlig bondhustru gick visserligen in i hennes ena öra, men ögonblickligen ut genom det andra ända till dess länsmannen Plågstedts namn kom öfver mor Britas läppar. Då ryckte hon smärtsamt till och alla de ljufva förhoppningarne voro bortblåsta.

— Nå, hör du inte, hvad jag säger, sporde mor Brita och vände sig mot fönstret, eller har du blifvit döf?

— Nej, mor, svarade Anna och torkade svetten ur pannan, men jag vill inte ha länsman Plågstedt.

Dessa ord verkade som en elektrisk stöt på mor Brita.

— Jaså, du vill inte lyda mig! skrek hon till, sprang upp och ställde sig med båda händerna trotsigt i sidorna framför dottren. Du vill således inte lyda mig, din egen mor!

— Jag *kan* ej gifta mig med länsmannen, utbrast Anna, lugnt men bestämdt.

— Hvarför?

När denna fråga gick öfver mor Britas läppar sänkte den unga flickan hufvudet mot fönsterkarmen och teg en stund. Men under dessa korta ögonblick utkämpades ett älskande qvinnohjertas förtviflade strid mellan den dotterliga kärleken och kärleken till den, hon gifvit sin tro. Hvilken skulle segra?

— Mor, utbrast hon slutligen och upplyfte det bleka anletet, jag vet att jag är skyldig er vördnad och lydnad, men . . . men . . .

Mor Brita såg bokstafligen ut som ett lefvande stumt frågetecken.

— Jag kan ej älska någon annan än Sven, framhviskade Anna. Han har fått min tro.

Ett åkslag hade ej kunnat verka mera förskräckande på Brita Jansson än denna förklaring. Till en början saknade hon ord för att uttrycka både sin förvåning och sin vrede, men snart lossades dock hennes tungas band, och den stackars Anna fick en sådan skur af ovett och förebråelser som endast en qvinnunga kan åstadkomma. Midt under sin straffpredikan afbröt hon dock sjelf sitt svammel och utropade triumferande:

— Nå, se der, der kommer då länsmanen. Om du nu vågar ens knysta, flicka, så är du rakt af olycklig.

Efter dessa ord rusade mor Brita ut och just som ortens länsman Samuel Plågstedt öppnade gårdsgrinden stod hon djupt nigande på förstutrappan.

2.

I en skogsdunge ett par bösshåll ifrån Höknäs bodde soldatenkan Malena. Med tillhjälp af sonen, den hurtige Sven, skötte hon det lilla torpet och hade sin bergning af detsamma. Gumman Malena tålde ej högmodigt folk och bara hon hörde Brita Jansson omtalas förlorade hon sitt lugn och då Sven en dag bekände att han älskade den rika nämndemannens dotter, var det nära att Malena fått dändimpen.

— Om du inte ger flickan på båten, så kommer du att lägga mig i grafven, skrek hon och såg ut som en kokt kräfta i synen.

— Mor ska' inte vara vettvillig, invände Sven. Det blir nog bra med tiden.

Detta lugna svar förtröt Malena ännu mera och hon föresatte sig att så mycket hon kunde hindra föreningen mellan de unga. När hon för den skull kom underfund med att länsman Plågstedt slog sina lofvar kring den rika nämndemansdottern trodde hon ej annat än att Sven skulle få gå der med lång näsa. Men den, som i stället fick denna långa näsa, det var mor Malena, ty snart visste alla i socknen om tala att Sven och Anna gifvit hvarandra trohet och att den unga flickan för den skull gifvit länsmannen korgen. Från den dagen var Malena ej sig lik; hon började att smått grubbla och innan någon visste ordet af hade hon fått öknamnet »Tokiga Malena».

Innevånarne på dessa i Östersjön utspringande landtungor hemta företrädesvis sin föda ur hafvet och äro för den skull fullt förtrogna med dess faror. Så äfven Sven. Mången hård dust hade han bestått med de vreda böljorna, men det oaktadt trifdes han aldra bäst, då han i sin snabbseglande eka för spända segel fick ila fram öfver hafsytan. Lusten för sjömansyrket hade i den tidigaste ungdomen nära nog fört honom från hemmet; endast fadrens död förmådde honom att stanna hemma och hjälpa modren med skötseln af det lilla torpet.

Gubben Håkan Käck hade varit en karolin af äkta skrot och korn. Sin afgud, kung Karl XII, hade han troget följt ända från landstigningen på Seeland år 1700 och till Fredrikshald 1718. Dagen efter hjeltekonungens död hittades äfven korporalen Håkan Käcks liflösa kropp i en af löpgrafvarne. Håkan hade alltid önskat att ej länge öfverlefva den konung, han och tusentals andra följt med oskrymtad tillgifvenhet och

inför hvilken ögon de utfört hjeltedater om hvilka ryktet sedan spriddes öfver hela Europa; han hade också fått sin vilja fram.

Väl tyckte Sven att det kändes obehagligt att till rival hafva en så pass mäktig man som en länsman på den tiden var, och hans oro tilltog dag ifrån dag. Men sedan han haft ett långt samtal med Anna och från hennes läppar mottagit ytterlig bekräftelse på, att han fullt och fast kunde lita på henne, blef han lugn igen; ja, han tyckte till och med att det gjorde honom ett nöje att vara rival med den allmänt fruktade Samuel Plågstedt. Att spela honom små oskyldiga spratt när tillfälle dertill gafs var han ej heller sen. Och alltid visste han ställa så till, att han gick fri från misstankar.

Sven hemkom från en af sina sjöfärder samtidigt med att Samuel Plågstedt återvände från sitt i det föregående omtalade besök hos Brita Jansson. Länsmannens långa och magra kropp hade rätat ut sig mera än vanligt; stegen voro fastare och under ett segergladt leende tummade han sjelfförnöjd sina borstlika lindrigt gråsprängda mustascher. Visserligen hade han ej fått träffa Anna, men mor Brita hade i stället hugnat honom med den glada underrättelsen, att dottern innan sommarens slut skulle blifva länsmansfru. Detta löfte försatte Plågstedt i en så lycklig sinnestämning, att han helt och hållet glömde bort den utmätning som han längre fram på dagen hade att göra i Källvik. För hans ögon stod ju denna präktiga gård, som skulle blifva hans, med sin ymniga gröda och sina väl uppfödda kreatur. Hans länsmanshjerta svällde af förtjusning och han drömde sig redan vara en af socknens rikaste matadorer.

Plötsligt fick han syn på Sven, som angjorde

sin båt vid den lilla af honom sjelf utlagda stembryggan. Åsynen af den unge mannen grumlade väl i förstone hans själ, men så påminde han sig mor Britas löfte och öfvermodet började få insteg hos honom. Tanken på att genom en hånfull vänlighet hämnas på rivalen öfvergick snart till handling.

Under arbetet med båten hade Sven mycket väl upptäckt Samuel Plågstedt, men han låtsade som om han ej varseblifvit honom.

— Hallå, Sven! utropade ändteligen Samuel Plågstedt med sin breda skorrande stämma, jag vill tala om för dig en nyhet.

— Åh, se kom'sarien, utbrast den unga fiskaren med väl låtsad förvåning. Hvad kan det vara för en nyhet? Har »Stjernan» kalfvat eller »Bläsan» tappat skorna, eller . . .

— Bah, afbröt länsmannen och torkade svetten ur pannan med den storrosiga näsduk han nyligen köpt i hufvudstaden och hvars glänsande färger så bjert stucko bondtöserna i ögonen. Jag har nu annat att tänka på än fäkreatur och . . ., men, afbröt han sjelf sitt tal, du ska' veta att här snart blir bröllop.

Det klack till i Svens bröst när han förnam dessa ord. Långsamt rätade han ut sin smärta välbildade gestalt och fäste sina blickar stadigt på länsmannens ansigte, i hvilket tydligt afspeglade sig den mest oförställda skadeglädje. Sven förstod deraf hvem Samuel Plågstedt syftade på när han talade om bröllop.

— Såå, utbrast han i släpande ton, hvem ska' då gifta sig?

— Jag och mor Britas Anna, svarade länsmannen raskt.

Sven hade all upptänklig möda att hålla sig

lugn. Hade han varit ensam med rivalen skulle han nog låtit honom känna kraften af sina armar och näfvar, men nu måste han, huru svårt det än kändes, lägga band på sig. I stället sade han med så lugn stämma han för tillfället kunde antaga:

— Då får allt kom'sarien skynda sig, om han ej vill ha objudna gäster med på bröllopet.

— Hvad är det för gäster?

— Åh, bara några hundra moskoviter. De brände Trosa i natt.

Länsman Samuel Plågstedt ville alltid gälla för att vara en orädd och tapper karl och så länge ingen verklig fara pröfvade hans hjeltomod, kunde ingen vara större i orden än han.

— Åh, du skämtar väl bara? sporde han och betraktade Sven med förskräckta blickar. Hans knän darrade lindrigt och det forna trotsiga uttrycket i ansigtet var borta.

— Jag skämtar ej, svarade den unge fiskaren. För ett par timmar sedan träffade jag vid Fogdö några flyktingar från Uttervik. De voro alldeles förskrämda och berättade att de ryske mordbrännarne roade sig med att spetsa män, kvinnor och barn och derefter kasta in dem i de påtända husen. Så hade de fångat ortens länsman och...

En dödlig blekhet hade lagt sig öfver Samuel Plågstedts anlete. Det var ej första gången han hörde att länsmän särskildt voro eftersökta af fienden, emedan de kunde gifva säkraste upplysningar. Alla tankar på det stundande bröllopet voro nu med ens bortblåsta. Förfärad öfver den underrättelse han fått, tog han ett par häftiga steg tillbaka utan att tänka på, att han gått för nära sjökanten. Icke heller hann Sven varna honom, och troligtvis skulle han ej heller

gjort det äfven om tid varit dertill, ty han unnade i själ och hjerta sin hånfulle rival ett litet extra bad med dertill hörande förskräckelse.

— Hjelp! Hjelp... jag...

Längre hann ej länsman Plågstedt förrän han försvann under vattenytan. Då han åter kom upp sprutade han vatten som en hvalfisk, slog ursinnigt med armarne, ty han var ej simkunning, och skrek:

— Om du har... pu-u-uh... medlidande... uff, uff... så hje-elp upp mig... och...

Sven hade lugnt gått ned i båten, lutade sig öfver akterstäfven och grep Samuel Plågstedt i det borstlika håret just som han skulle sjunka för andra gången, drog honom lik en våt hund i land och lade honom på gräset bredvid stenbryggan. Efter ungefär en kvarts timmes förlopp hade länsmannen ändteligen kryat till så mycket, att han kunde stå på benen. Oaktadt Sven nu verkligen tyckte att det var synd om den stackar'n, sade han:

— I natt tänder jag vårdkasen på Höknäsberget och när folket i morgon bittida kommer hit, är ni väl så god och tager befälet öfver oss, eftersom ni har mera respekt med er, än någon annan.

Samuel Plågstedt svarade ej härpå. Mödosamt reste han sig upp, strök några hvarf med händerna öfver kroppen för att öfvertyga sig om huruvida han hade sina lemmar i behåll och gick derefter bort utan att ens tacka sin räddare. Han skämdes likväl för att gå genom byn utan tog heldre en dryg omväg.

Sedan den unge fiskaren en stund följt länsmannen med blickar, i hvilka ett tydligt gäckeri kunde läsas, anträdde äfven han färden till modrens torp, mumlande för sig sjelf:

— Det är nog sannt att moskoviten ärnar bränna

här, liksom på andra ställen, men det vore väl katten om inte äfven vi, liksom hölöborna, skulle kunna skrämma dem. Men de hade sin orädda prest med sig och vi ha bara en feg länsman. Nu hem och se'n upp till vårdkasen.

3.

Sveriges ställning efter Karl XII:s död var den bedröfligaste ett land någonsin kan råka uti. Alla inre hjälpkällor voro uttömda; största delen af det vapenföra manskapet hade förgåtts i fejderna och till nya utskrifningar fanns knappast folk. Dertill kom att Ryssland fortsatte kriget och skickade en stark mordbrännarflotta öfver Bottniska viken för att härja de svenska öppet och nästan utan försvar liggande kusterna. Denna flotta, som bestod af inemot 150 galerer och 28 örlogsfartyg med en besättning af mellan 30 och 40,000 man, ankom i början af juni månad 1719 till den vid Norrteljevikens mynning liggande Rådmansö. Som ryssarne ej vågade landstiga här i följd af att en anseelig svensk styrka var dem till mötes, delade sig flottan i två afdelningar, af hvilka den som fördes af Galitzin styrde mot söder, och den andra under Laseys befäl mot norr. Dessa båda afdelningar härjade och brände hvar de kommo åt. Den södra flottan lade halfva Södertelje i aska, sköflade Trosa och vände sig derefter mot Nyköping. Men, ännu flammade en gnista af karolinernas

hjelteande hos det svenska folket; olyckorna hade ännu icke förmått att helt och hållet krossa det. Mer än en gång blefvo de härjande fienderna så allvarligt mottagna af kustbefolkningen, att de hals öfver hufvud måste återvända till sina fartyg.

Den sprakande vårdkasen på Höknäsberget syntes vida öfver öarne och uppåt landet och knappt hade solens glödande klot hunnit upp öfver östra horisonten, förrän en skara, uppgående till mer än hundra män och ynglingar, alla beväpnade med de slags vapen de kunnat öfverkomma, församlat sig vid Höknäs by.

Der var naturligtvis den största villervallan rådande, isynnerhet bland qvinnorna, som lika yra höns sprungo hit och dit, skrikande, svärjande och gråtande. Blek och darrande smög sig mor Brita mellan ladugården och manbyggnaden. I den först nämnda hade hon, okänt äfven för dottren, grävt ned sitt penningsskrin, ty den högfärdiga och rangsjuka qvinnan tänkte mera på att skydda sina jordiska egodelar, än på att rädda sitt och dottrens lif.

— Att inte länsmannen snart kommer, utbrast en bonde från Öfvervik. Han passar bäst att anföra oss.

— Åhja, menade en Källvikskarl, densamme, hos hvilken Samuel Plågstedt glömde att hålla utmätning aftonen förut, om det gäller att anföra med stora ord och skryt, då är han den lämpligaste.

Ett doft mummel genomlopp hopen vid dessa hånfulla anmärkningar. Uppmuntrad af det medhåll han härigenom tyckte sig ha fått, fortfor källvikaren:

— Dessutom påstås det ju att han fått mor Britas löfte om att snart hålla bröllop med Anna, och . . .

— Det är inte möjligt, hon håller ju Sven kär, hördes ett par röster i hopen.

— Sannt, menade källvikaren, men gumman Brita ger sig ingen ro förrän han får tösen till sin fru. Hon är rik, kan tänka och . . . men hvad är det för en, som kommer der? Har han inte en lästknippa på . . .

— Äh, har du blifvit blind på gamla da'r, Pelle, skrek en annan. Känner du inte igen Truls i Nyckelby? Han har ju felan med sig, vet jag!

— Då ska' vi få höra något lustigt, utropade en dräng. På vårmarkna'n i Nyköping hörde jag honom spela någonting, som han lärt när han tjenade i Hermanstorp i Skåne. Vi ska' ha honom att spela den.

— Hurrah! Vi bli nu inte utan krigsmusik! hojtade en annan dräng och svängde mössan högt i luften.

På den tiden hade icke handklaveret, med ett betecknande namn kalladt »piglocka», vunnit någon terräng; då funnos ännu äkta bondspelmän eller birfilare, som lika medeltidens trubadurer, vandrade från gård till gård, från socken till socken, och uppträdde i lekstugor och vid enskilda gillen, alltid mottagna med värme och tacksamhet af den danslystna ungdomen. Och aldrig gick han derifrån utan i sällskap med diverse skänker.

En sådan birfilare var Truls i Nyckelby, känd såsom en lustigkurre, på hvilken ingen sorg eller fattigdom utöfvade något menligt inflytande. Han hade under många år tjenat som dräng i Hermanstorp i Skytts härad i Skåne och derefter med felan på ryggen genomvandrat mer än halfva Sverige.

— Jag hör att ni ämna bjuda upp moskoviten

till en dans, utropade Truls då han kom i högen. Hejsan, då ska' jag spela för er så länge en enda sträng på min fela håller. Hvasa? Kanske ni vill höra hur det gick till vid Helsingborg för nio år sedan, då Stenbocken och hans getapojkar klådde om juten så bastant. Ja, jag ser att ni vill det. Lyss nu bara på med båda öronen.

Först började han med Karl XII:s marsch, hvarunder de båda härarne antogos närma sig hvarandra. Så började striden och den tillkännagafs dels genom det snabbare och taktlösare loppet med fingrarne, dels genom utrop af spelmannen. Ett, tu, tre, medan stridens tumult sålunda skildrades genom ett virrvarr af toner, flög stråken bakom stallet och började gnissla så pinsamt, att många voro tvungna att hålla för öronen. Detta föreställde danskarnes nederlag, hvilket Truls ännu mer förtydligade genom skärande jemmerrop. Stråken återtog snart sin förra plats och nu följde en triumfmarsch, hvartill spelmannen sjöng några öfvermodiga strofer. Väl försökte danskarne åter att fatta stånd, men »nya strider jagade fingrarne upp till de finaste tonerna på qvinten och slutligen stråken öfver stallet.» Härunder skrek Truls så mycket hans lungor det förmådde:

— Pardon! Pardon!

— Nej, ropade då svenskarne medan stråken lemnade sin plats och kom in på rätta stråten, änten du ä gröfve eller baron ska' du dö!

Folkmassan, som med spänd uppmärksamhet följt birfilarens såväl muntliga som musikaliska föredrag började allt mera elektriseras och många hjälpte Truls att skrika och utösa smädelser, men ej mot danskarne utan mot de väntade ryssarne. Och när slutligen Truls högtidligt förklarade att den slutmarsch han nu

spelade var just densamma som utfördes af de segerande getapojkarne när de intågade i Helsingborg, då steg jublet till sin höjdpunkt.

Midt härunder ropade en gäll qvinnostämma:

— Kors, se på kom'sarien! Har han varit sjuk?

En sannskyldig Don Quixotte med benen nära nog vidrörande marken kom Samuel Plågstedt framridande på en eländig hästkrake. En del lyfte på hattar och mössor, men ganska många visade sitt trots mot den despotiske länsmannen genom att behålla hufvudbonaderna på. Länsmannen såg nog detta trots, men här var nu icke rätta platsen att ställa till bråk om en dylik småsak.

Samuel Plågstedt hade knappt hunnit stiga af sin hästkrake, förrän Sven kom nedrusande från vårdkasen.

— Nu ä' galejorna utanför Fågelö, skrek han, kommissarien, som är van att befalla, ta'r befälet öfver oss. Jag har tänkt ut att vi skulle slamra och skrika så mycket som möjligt, fortfor han, och skjuta och trumma och om Truls gnider på sin fela så mycket han orkar, så . . .

— Ställ upp er, så får jag se hur många man här är, afbröt länsmannen och tog på sig en myndig mine, oaktadt hjertat nära nog satt uppe i halsgropen. Jaså, ett hundra och trettiotvå, och alla ha ni gevär. Sprid er nu längs stranden i berg och backar och när fienden gör mine af att landstiga, så väsnas så mycket ni kan. Du, Sven, kan ha ögonen på dem, så att ingen löper bort och se till att ingen skjuter för tidigt. Jag går bara in till mor Brita ett slag, sedan kommer jag efter.

4.

Då Samuel Plågstedt väl hunnit in i mor Britas hvardagskammare, sjönk han pustande ned i en pinnsoffa och dolde ansigtet i händerna. Anna, som hörde dunkandet mot träsofflocket, gläntade i detsamma på lillkammardörren och då hon såg den annars så morske länsmannen i en ställning, som otvetydigt talade om fruktan och förtviflan, utbrast hon med låtsadt deltagande:

— Kors i alla mina dar, mor, kom'sarien har bestämdt blifvit häftigt sjuk! Hvar ä' dropparne!

Från ett annat rum skyndade mor Brita in.

— Ja, han ser verkligen medtagen ut, bestyrkte hon. Flaskan med dropparne i står på öfre kökshyllan. Skynda dig, flicka!

Länsman Plågstedt, som fann att här var bäst att hålla god mine, sade med svag röst?

— Jag begriper inte hvad jag fått i kroppen. Troligtvis har jag förkyllt mig, ty nattkylan var ganska skarp, och . . .»

Annas återkomst räddade honom från att ljuga mera. För att ej förråda sig måste han taga in hvad mor Brita serverade och det hjälpte ej hur mycket han än grimaserade.

— Det der kommer nog att göra kom'sarien bra, så att han kan vara med om att försvara oss mot de otäcka moskoviterna, inföll Anna och man kunde ej se på hennes ansigte, att hon endast med yttersta möda höll sig för att storskratta, ty hon kände tillräckligt länsman Plågstedts ändamål med sin inbillade sjuka.

Dessa ord stucko länsmannen som sylar och han blef så uppretad, att han tvärt rusade upp, spottade ut de droppar han ännu ej hunnit svälja och störtade ut under det han fnysande skrek:

— Tvy fan så'n smörja! Och väl kommen utom dörren läste han öfver sin blifvande hustru dessa ord: sakramenskade flickslyna! Hon höll ju på att skratta mig rakt upp i synen. Men, vänta bara, jag ska' nog...

— Skynda sig, kom'sarien, skrek i detsamma en halfstor pojke, som andfådd och svettig rusade fram. Moskoviten är inne vid holmarne och Sven sa att...

— Jaså, du befaller mig, röt i detsamma länsman Plågstedt argt. Der har du för det!

Och innan pojken hann vika undan fick han en så kraftig örfil att han bokstafligen gjorde en kullerbytta.

— Nu ska' ni tro, mor, att det inte är godt för moskoviten att råka ut för kom'sarien, menade Anna, som i detsamma trädde ut på förstugubron.

Samuel Plågstedt hörde visserligen ej dessa ord, men det skratt, som i detsamma klingade från den unga flickans läppar, det jagade länsmannen bort öfver stockar och stenar, och snart hade han hunnit stranden. Vid åsynen af de fem ryska båtar, som roddes mot land och från hvilka de blanka vapnen glimmade i solskenet, skakades hans kropp som af en frossa.

Han såg sig försigtigt omkring. Ingen menniska hvarken hördes eller syntes. Långtansfullt spejade han upp mot en gammal och lummig ek; frestelsen blef honom för stark. Spännande armar och ben mot stammen lyckades han snart att klättra dit upp. Då

han ändteligen satt der uppe, skyddad af de täta grenarne, kunde han åter andas fritt.

— Här ska' ingen söka mig, mumlade Samuel Plågstedt för sig sjelf: När striden är öfver listar jag mig väl ned igen.»

Då oaktadt lång och otålig väntan »högste befälhafvaren,» länsman Plågstedt, ej kom tillstädes, uppmanades Sven att träda i hans ställe. Den unge fiskaren var genast villig dertill och snart hade han planterat ut de säkraste skyttarne bland buskarne och bakom de största strandstenarne. De öfrige ställde han längre upp på landtungan med befallning att hålla sig lugna till dess skjutningen började. Men då skulle de göra så mycken olåt de kunde från alla sidor. Tillsammans med ett halftjog af de handfastaste bönderna dolde han sig i ett strandsnår för att taga mordbrännarne i sidan om de landstego.

De fem båtarne närmade sig emellertid till utseendet sorgglöst. Men ju närmare de kommo stranden, desto mera försigtighet tycktes iakttagas. Om-sider nådde de land utan att moskoviterna kunde spåra det minsta tecken till motstånd. Denna omständighet gjorde dem djerfvare. En ung officer var den förste som med ett djerft språng stod på estraden. Men Svens långskjutande gevär låg redan färdigt och då officeren svängde värjan till tecken åt de öfrige att skynda efter, brann skottet af. Ryssen famlade några ögonblick med armarne i luften och störtade derpå till marken.

— Fram nu! skrek den unge fiskaren med så kraftig stämma han kunde åstadkomma och mer än femtio bönder och drängar rusade ned mot stranden

fast heslutna att ej gifva pardon åt arffienden. Och främst bland dem hoppade Truls, alltjemt gnidande sin fiol. Han spelade sitt älsklingsstycke, segern vid Helsingborg och hans gester och utrop vore nu ännu mera drastiska än förut. Han spelade ju också, så att säga, i sjelfva dödens gap.

Det tiotal ryssar, som följt sin befälhafvare, stodo bokstafligen som fallna från skyarne vid det oväntade anfallet. Deras förskräckelse ökades ej så litet, när ljudet af trummor och horn klart hördes uppifrån skogen. Men, ohämnad skulle ej den unge officeren falla. Alla tio gevären lades på en gång till ögonen och en salfva fyrades af, hvars genljud fortplantade sig inåt skogen.

Truls framröt just då sitt öfvermodiga: Änten du ä gröfve eller ba . . . Längre kom han ej; en rysk kula borrade sig in i hans bröst. På segerhymnen följde ett skärande, nu ej imiteradt, utan verkligt jemmertjut; den modige birfilaren föll tungt till marken. Ett knastrande ljud hördes af de närmast stående, men ingen hade nu tid att se efter hvad orsaken dertill kunde vara.

Den fege länsmannens ångest tilltog med hvarje minut och när en af de ryska kulorna susade så nära hans hufvud, att han tydligt kunde höra dess hvisslande musik, då öfvergick rädslan till förtviflan; ja, nära nog halft vanvett. Tanken på, att här bli skjuten liksom annat villebråd jagade för en stund rädslan på flykten. Han måste till hvad pris som helst bort från det farliga trädet, och efter några sekunder stod han nere på marken.

Nedifrån stranden hördes skrik och hurrarop om hvarandra. Det gick omkring i Samuel Plågstedts hjerna och han stirrade som en förryckt åt alla sidor

att finna en utväg till flykt. Men, denna utväg stängdes plötsligen.

— Der är ju kom'sarien, ropade i detsamma en grof stämman. Hurra, pojkar! klå på moskoviten så att ingen enda käft kommer helskinnad härifrån! Ni vet nog från Nyköpings marknad hur det går till att slåss med knif!

Det var den i reserv stående flocken, som nu ilade sina kamrater till hjälp. Och länsman Plågstedt rycktes med. Förtviflan hade gripit honom. Under det häftiga springandet tappade han sin uniformsmössa och var ej olik en från dårhuset utsläppt, der han besinningslöst rusade fram.

Ryssarne hade redan anordnat försvaret, men studsade vid anblicken af de nya motståndarne. I synnerhet måtte åsynen af länsmannen ha ingifvit dem fruktan, ty hals öfver hufvud kastade de sig ånyo i båtarne, qvarlemnande fem döda efter sig.

— Hurra för vår länsman; skrek en bonde. Ni se nu hur stor respekt han har med sig, när...

Innan bonden hann sluta sin mening kom en rysk kula och sträckte Samuel Plågstedt till marken, och här låg han, sprattlande och skrikande värre än Truls, när denne skildrade danskarnes nederlag vid Helsingborg.

Kring länsmannen, som ryckvis skrek att man skulle hemta presten för att gifva honom nattvarden, samlade sig alla. Äfven mor Brita och Anna vågade sig dit sedan de ryska båtarne kommit utom skott-håll. När ett par af bönderna vände på Truls funno de honom ligga såsom ett troget skydd öfver sin fiol. Men på den skulle aldrig mera någon seger vid Helsingborg spelas, ty den var krossad och dermed blef äfven det knastrande ljudet förklaradt.

Höknäsby och trakten der omkring voro räddade från den ryska mordbrännarflottan, hvilken i stället satte kurs på Nyköping, som ej hade samma tur.

Länsman Plågstedts sår var farligt. Efter några veckor var han åter på benen, men hur förändrad! Den ömkliga roll han spelat vid försvaret hade gjort honom tystlåten och tillbakadragen, och när det på förhösten lyste första gång för Sven och Anna i Bälinge kyrka, då lade Samuel Plågstedt in om sitt afsked, flyttade till hufvudstaden och lefde der på räntorna af de penningar han under sin långa länsmanstid dels utpressat, dels tagit i mutor af allmogen.

Det var Sven, som genom sin raskhet räddat Höknäs by och dermed äfven mor Britas alla egodelar. Till en början stretade gumman visserligen emot när det blef frågan om att gifva dottren åt den hurtige fiskarpojken, men slutligen gaf hon med sig och »brölloppet stod i dagarne tre» till stor glädje för den lek- och danslystna ungdomen.

Småningom återfick äfven mor Malena sitt forna lynne, och der split och högfärd fordom varit gäster, rådde nu endast frid och endrägt — tack vare den ryska visiten.

soner,
undan
; och
löga»

På *F. C. Askerbergs förlag*, Stockholm, Östermalmstorg N:o 4, hafva följande nya böcker af *J. O. Åberg* utkommit:

Bondeplågaren på Oppensten. Historisk-romantisk skildring från Engelbrekts befrielsekrig. Af *J. O. Åberg*. 75 öre.

Blodbadet i Wielun. Berättelse från Karl X Gustafs tid. Af *J. O. Åberg*. 75 öre.

Konungens käpp och Drottningens vagga. Berättelse från Fredrik I:s tid. Af *J. O. Åberg*. 75 öre.

Karna. Romantiserad skildring från Ryssarnes härjningar i trakten af Södertelje 1719. Af *J. O. Åberg*. 75 öre.

Brottets Lön. Romantiserad skildring från Ryssarnes härjningar i Norrbotten 1721. Af *J. O. Åberg*. 75 öre.

I Frihamn. Romantiserade skildringar från senaste hälften af sjuttonhundratalet. Af *J. O. Åberg*. 1,50.

Gustaf Adolf och Ebba Brahe. Historisk-romantisk skildring. 50 öre.

Aschebergs Skyddsling. Historisk berättelse. Af *J. O. Åberg*. 50 öre.